

Diplomitöö
392376

Rahuldus
12/37

E. V.
TARTU ÜLIKOOLA
ÕIGUSTEADUSKOND
7. okt. 1937.
№ 107.
TARTU

TERRITORIAALMERI.

A. P.
7593.

Diplomitöö

Paul Palla.stud.jur.

Tartus, 1937a.

5. nov. 1937 lehekand kirj -
leedy kouus eum laud.

S I S U K O R D .

§ 1. Sissejuhatus.....	lk. 3
1.ptk. Ajalugu	
§ 2. Vanaaeg.....	lk. 6
§ 3. Keskaeg.....	lk. 7
§ 4. Uusaeg.....	lk. 10
§ 5. Kodifikatsioon.....	lk. 11
2. ptk. Territoriaalmere mõiste ja juriidiline laad.	
§ 6. Mõiste.....	lk. 15
§ 7. Juriidiline laad.....	lk. 18
3. ptk. Territoriaalmere ulatus.	
§ 8. Maapiir.....	lk. 31
§ 9. Merepiir.....	lk. 35
§ 10. Kehtiv ulatus.....	lk. 42
§ 11. Territoriaalmere ulatus Eestis.....	lk. 46
4. ptk. Rannariigi õigused.	
§ 12. Õigustest üldse.....	lk. 49
§ 13. Rannariigi õigused merepõhja ja õhu- ruumi üle.....	lk. 57
§ 14. Tsiviil- ja kriminaalasjade kohtualluvus	lk. 59
§ 15. Läbisõidu- ja peatusõigus.....	lk. 68
§ 16. Lõppsõna.....	lk. 74

K A S U T A T U D A L L I K A D.

1. Ants Piip, Rahvusvaheline õigus, Tartu, 1936a.
2. A.S. de Bustamante, Das Territorialmeer, Berlin, 1930.
3. F.J. Perels, Das internationale öffentliche Seerecht der Gegenwart, Berlin, 1903.
4. E. Vanselov, Völkerrecht, Berlin, 1931.
5. F. v. Liszt, Das Völkerrecht, Berlin, 1925.
6. K. Strupp, Wörterbuch des Völkerrechts und der Diplomatie, 1924.
7. Th. Niemeyer, Allgemeines Völkerrecht des Küstenmeeres, 1926.

L ü h e n d e i d.

Järgmised raamatud on tekstis mainitud vaid autori nimega:

Piip = A.Piip, Rahvusvaheline õigus, 1936.

Bustamante = A.S. de Bustamante, Das Territorialmeer, 1930.

S I S S E J U H A T U S.

Kaasajal ükski riik ega rahvas ei ole suutnud jääda teistest isoleerituks. Majanduslikel, üld - poliitilistel ja kultuurilistel põhjustel valitseb riikide vahel tihe läbikäimine. Riikide vahelist läbikäimist ja neid elulisi suhteid, mis tekivad riikide vahel, korraldab rahvusvaheline õigus. Rahvusvaheline õigus on aine ulatuse suhtes mahukas õigus ja haarab õige mitmesuguseid küsimusi. Käesolev töö seab ülesandeks käsitada ainult ühte rahvusvahelise õiguse valdkonda kuuluvat küsimust, nimelt territoriaalmerere probleemi. Teatavasti territoriaalmerere all mõeldakse üldiselt teatud ranna -äärset mereriba, mis kulgeb pikki mereranda ja kuulub rannariigi üldjurisdiktsiooni alla. See mere osa, olles rahvusvaheliste elementide ristlemiskohaks - kohaks, kus alaliselt liiguvad mitmete riikide laevad, moodustab niisuguse rahvusvahelise õiguse probleemi, mille üle on palju vaieldud. On vaieldud selle üle, kas territoriaalmerere on rannariigi territoorium või mitte. Edasi on vaieldud territoriaalmerere ulatuse üle - selle üle, kui lai peab see territoriaalmerere

moodustav mereriba olema. Millised on rannariigi õigused ja kohustused territoriaalmeres? Need on kõik küsimused, millede kohta on palju arvamusi avaldatud ja millede üle veel kõigis üksikasjus pole kokkuleppele jõutud.

Territoriaalmerere probleem on akuutne eriti kaasajal. Akuutne selles mõttes, et viimastel aegadel on see küsimus pidevalt olnud rahvusvahelise õigusega tegelevate instituutide ja õpetlaste huviaineks. See huvi territoriaalmerere probleemi vastu on seletatav küsimuse enda huvitavusega, kuid eriti sellega, et territoriaalmerere küsimust peetakse üheks selliseks rahvusvahelise õiguse aineks, mis on küps kodifitseerimiseks. Selle eesmärgiga töötaski Haagis 13. märtsist kuni 12. aprillini 1930a. erikonverents, kes muude küsimuste kõrval püüdis kodifitseerida ka territoriaalmerere kohta käivaid norme; kuid töö ebaõnnestus, sest üldist kokkulepet ei saadud. Juba enne Haagi 1930a. konverentsi ilmusid territoriaalmerere kohta õpetlaste poolt mitmed mainitud konverentsiks ettevalmistavad tööd, milledest võiks esile tõsta Kuuba õpetlase Bustamante tööd, mida ka käesolevas töös on kasutatud. Kuna veel praegugi territo -

riaalmere kohta käivate normide koodeks niiöelda õhus ripub, siis on ka arusaadav miks huvi selle küsimuse vastu ei ole sugugi vähenenud. Ka käesolevgi töö leiab selles mõttes õigustust, olgugi et see töö on mõeldud ainult diplomitööna ja ei too midagi uut, vaid püüab anda ainult ülevaate territoriaalmere probleemist.

Et päevakorral on territoriaalmere kohta käivate normide kodifitseerimine, siis on ka arusaadav, miks kodifitseerimistöö hõlbustamiseks väljaantud õpetlaste tööd on enamikus aine käsitusviisilt õiguspoliitilist laadi. Kui käesolevas töös ei ole tarvitatud teravat juriidiliselt analüüsivat käsitusviisi ja kui töös leiduvad mõned õiguspoliitilised märkmed, siis tohiks see ehk ühelt poolt seletatav olla sellega, et olen töö kirjutamisel kasustanud osalt eelpoolmainitud õiguspoliitilise käsitusviisiga töid, ja teiselt poolt sellega, et käesoleva töö aine s.o. territoriaalmeri õiguslikust küljest rajaneb tavaõigusele ja et puuduvad kindlad üldiselt kehtivad lepingnormid, mis võimaldaksid täpsat ja kindlatele juriidilistele alustele rajatud käsitusviisi.

rahvaste töö esitamisel olen püüdnud kinnipidada teatud süsteemist, andes esiteks lühikese ülevaate territoriaalmereprobleemi ajaloolisest arengust ja edasises ülevaate territoriaalmere juriidilisest laadist, ulatusest ja rannariigi õigustest.

1. PTK. A J A L U G U.

§ 2. V a n a a e g.

Ükski riik ei ole tema randa uhtuvat mereosa endale kuuluvaks lugenud mingi abstraktse postulaadi ülesseadmisega. Otsustavat tähtsust on evinud praktilised elunõuded - vajadus territoriaalmere järele. Kuna aga praktilised elunõuded on muutuvad, olenedes ajast ja ruumist, siis ka meid huvitav territoriaalmere probleem on ajalooliselt muutuv olnud.

Vanal ajal territoriaalmere küsimus ei kerkinud üldse üles. Isegi tolleaegseis kultuurriikides, Kreekas ja Roomas, ei leia me norme territoriaalmere kohta. See on seletatav tolleaegse vähese liiklemisega ja meresõidu vähese tähtsusega. Kuid peamiseks põhjuseks, miks ei kerkinud üles territoriaalmere küsimus, oli vanaaja rahvaste isoleeritud elu ja rahvusvaheliste küsimuste sõltuvusse seadmine iga

rahva jõust. Iga riik luges mere oma huvide piirides enese omandiks. Võõraste rahvaste liiklemine selles mere osas olenes täiesti omanikriigi huvidest ja tahtest, seda muidugi juhul, kui see omanikriik oli jõuliselt s.o. sõjaliselt tugevam. Avalikõiguslikud printsipiidid ei pääsenud kehtivusele, mis osalt seletatav ka rooma tsiviilõigusliku mõtteviisiga. Hiljem merekaubanduse elavnemisega ühel ajal hakkasid riigid meresõiduks tähtsaid meresid jagama. Nii Rooma riik oma võimu haritipul luges enda maade vahelist merd omaks mereks (mare nostrum).

Vanaaja üldiseloomustusena tuleb esile tõsta üksikute riikide jõule rajanevaid autonoomseid käsitlusi merede suhtes, ilma igasuguse vabadust piirava õigusreeglita. Sellega on seletatav, miks vanaal ajal ei kerkinud üles territoriaalmere probleemi ja miks ei leidu rahvusvahelisi norme territoriaalmere kohta. Vanaaja riigid ei tulnud oma võimu piiramise mõttele, mida aga just territoriaalmere mõiste eeldab.

§ 3. Keskajal.

Keskajal oli poliitiline organisatsioon teine.

Niipea kui tekkisid ida - ja läänerooma riik, oli selge, et kõik Vahemere kaldad ja Gibraltari merekitsus ei kuulu ühele ja samale rahvale. Barbarite sissetungi tagajärjel tekkisid uued riigid. Ei saanud enam juttugi olla sellest, et Vahemeri kuuluks kellelegi kui " mare nostrum ". Uute riikide tekkimine ja teised faktorid, mida ajalooline areng enesega kaasa tõi, tõstsid üles ka territoriaalmere probleemi. Tekkisid arvurikkad vaieldused territoriaalmere üle. Tekkisid uued tarvidused ja tõusis territoriaalmere tähtsus. Nii Bütsants hoidis enesele peale oma vetest soola saamise õiguse ka õiguse kalapüügiks; samuti tegid ka Shoti ja Norra. 1432.a. kinnitas Taani ja Norra kuningas Erik Inglise kuningale, et ükski välismaalane ei tohi kalu püüda Norra vetes ilma erilise loata. Sellist kitsendust põhjendab Raestad sellega, et norralastele ja shotlastele, kes keskajal elasid Põhjamere rannikutel ja saartel, oli kalapüük peamiseks sissetuleku allikas eluülespidamise saamiseks.¹⁾

Samuti kehtis keskajal põhimõte, et avarii ja

1) vt. Bustamante, lk. 11.

laevade kokkupõrgete tagajärjel tekkinud ja randa
aetud jäänused kuuluvad rannaelanikele, kes neid
leidsid.

Eeltoodud õiguste kaitseks oli juba tarvis riigivõimude abi ja korraldust. Võib arvata, et esmakordselt just Põhjamerel riigivõim korraldas neid küsimusi, ja et alles hiljem need reeglid ülekandusid Vahemerele. Riigivõimu vahele astumisega kerkis loomulikult üles ka laevasõidu maksustamisküsimus. Laevasõidu maksustamise poolt olid esmajoones suured Itaalia linnad, eriti Veneetsia ja Genua. Maksud pidid minema kaubalaevastiku ja ranna kaitseks mereröövlite vastu. 14.s. kerkib uus riigivõimu korraldusala territoriaalvetes, nimelt tervishoiu mõttes. I. Latour mainib, et Veneetsia katku ärahoidmise otsustarbel seadis kõigile oriendist tulevatele laevadele karanteeniajaks kaks nädalat. 1) Genua 1467, Mallorca 1471 ja Marseillele 1476 aasta karanteenimäärused sisaldavad ka teisi abinõusid võitluseks koolera ja kollatõve vastu.

Eeltoodust nähtub, et ka keskajal puudusid üldised

1) vt. Bustamante, lk. 12.

Elirahvusvahelised reeglid ja tavad territoriaalmerdants
tõu puudutavate küsimuste kohta. Normeerimisi võeti ette
uue niivõrd, kui võrd see oli tingitud hädavajalisusest.

novad valja territoriaalmerdants kohta tavad ja õigu-
sõd. Veel enas, § 4. U u s a e g.

nis puudutavad territoriaalmerdants ning sõlmib õig
su rii. Uus aeg algab Ameerika avastamisega 1492.a. Elav-

llenes meresõit ja rahvusvaheline liiklemine. Atlandi
ookeani täielik vallutamine tõstis üles küsimuse, kel-
ise lele ta kuulub. Selle küsimuse üle vaidlesid eriti

Hispaania ja Portugal. Tüliküsimus lahenes paavsti
Aleksander VI otsusega 1494.a., millega piiriks seati
370 miili lääne poolt Kap Verde'i läbiminev meridiaan,

kusjuures Atlandi ookean ida pool seda joont kuulus
Portugalile, lääne pool aga Hispaaniale. 16.s. ala-

tes on kindel, et iga riik luges enesele kuuluvaks
jurisdiktsiooni teostamise õiguse oma rannavetes.
Rannavete ulatust aga määritleti erinevalt. Ulatuse

määramisel võeti aluseks nägemiskaugus, kiviviske
kaugus, noole või mõne teise sõjariista mõjuavalduse
ulatuse. Hiljem võeti ulatuse määramisel aluseks ka-
hurite laskekaugus, mida hakati määrama miilidega.

19.s. kestel süvenesid riikide vahelised suhted.

Liiklemine ja kaubandus arenes. Territoriaalmerede tähtsus tõusis vastavalt kultuuri ja tehnika arengule. Avaldusid uued teotsemisalad ja väärtused territoriaalmeres. Kujunevad välja territoriaalmerede kohta käivad tavad ja õigused. Veel enam, iga riik annab välja määrusi ja seadusi, mis puudutavad territoriaalmerd, ning sõlmib ühe või teise riigiga vastava sisuga lepingud. Samal ajal kerkib üles ka uus põhimõte. Endise riikide piiramatute vabaduse asemele seatakse üles põhimõte, et kõiki rahvusvahelise iseloomuga küsimusi tuleb lahendada riikide vaheliste kokkulepetega, ja et tuleb respektierida rahvusvahelise õiguse norme. Veel enam, püütakse koguda ja kodifitseerida kehtivat rahvusvahelist õigust. Nii ka territoriaalmerede kohta käivaid norme on püütud koguda selleks, et tuua ühtlust ja selgust antud küsimusse. Edasises vaata- megi kuidas ja milliste tagajärgedega on toimunud territoriaalmerede kohta käivate normide kodifikatsioon.

§ 5. K o d i f i k a t s i o o n.

Nagu üldise rahvusvahelise õiguse nii ka territoriaalmerede kohta käivat õigust on püütud koguda ja kodifitseerida kahel teel: 1. erakodifikatsioon ja 2. amet-

liku kodifikatsiooni teel.

1. Erakodifikatsioon.

Esimese autorina tuleks mainida austerlast Petruševitšit, kes 1860.a. koostas esimese erakoodeksi, mis teiste rahvusvahelisse õigusse puutuvate normide hulgas haarab ka territoriaalmerd. 1868.a. avaldas Bluutschli silmapaistva töö "Das moderne Völkerrecht als Rechtsbuch dargestellt", mille artiklid 302-323 käivad territoriaalmere kohta. 1) Neli aastat hiljem ameeriklane David Dudley Field avaldas rahvusvahelise õiguse koodeksi. Edasi itaalane Pascale Fiore (1909), Internoscia (1910) ja Pessôa (1911) avaldasid oma rahvusvahelise õiguse koodeksid. Kõik need erakoodeksid haaravad muude küsimuste hulgas ka territoriaalmerd.

Kuna need koodeksid on koostatud üksikute isikute poolt, siis loomulikult ei saa neist ühtegi võtta üldiselt kehtiva õiguse sisaldajana. Need koodeksid käsitlevad territoriaalmere probleemi erinevalt ja seepärast ükski neist ei saa pretendeerida kehtiva õiguse koodeksi nimele. Erakoodeksite olemasolu tõendab, et

1) vt. Bustamante, lk.52.

territoriaalmere probleem evis juba 19.s. niivõrd suurt tähtsust, et üksikud eraisikud asusid tema selgitamisele ja lahendamisele.

Peale üksikute isikute tööde tuleb mainida ka Rahvusvahelise Õiguse Instituudi ja Rahvusvahelise Õiguse Ühingu sellekohaseid kodifitseerimistöid. Nii Rahvusvahelise Õiguse Instituut töötas 1894.a. välja erilise reglemendi territoriaalmere definitsiooni ja õigusliku laadi kohta, mida hiljem täiendati ja muudeti 1928.a. Rahvusvahelise Õiguse Ühing 1895.a. ja 1926.a. töötas samuti välja reeglid territoriaalmere kohta.

Nende kollektiivide poolt koostatud tööde kohta kehtib sama, mis öeldud üksikute eraisikute tööde kohta. Ka siin käsitatakse probleemi erinevalt, kuigi käsitusviisis on rohkem tahaplaanile jäetud rahvusline moment ja esile tõstetud rahvusvaheline joon. Nii eraisikute kui kollektiivide tööde tähtsus seisab selles, et nad valmistasid pinda ametlikuks - üleüldiseks kodifikatsiooniks.

2. Ametlik kodifikatsioon.

Väljaspool Euroopat on tegelenud territoriaalmere kohta käivate normide kodifitseerimisega Ameerika riigid. Kodifitseerimistöode tegelikuks läbiviijaiks on

Ameerikas Panameerika Union, Ameerika rahvusvahelised konverentsid ja Ameerika Rahvusvahelise Õiguse Instituut. Instituudi poolt koostati 1925.a. rahvusvahelise õiguse kodifitseerimistöde läbiviimiseks esitis, milles leidub norme ka territoriaalmere kohta. 1928.a. võeti need reeglid konverentsil vastu, kuid ratifitseerimist leidsid need reeglid ainult mõnede riikide poolt.

Üldrahvusvahelises ulatuses territoriaalmere kohta käivate normide kodifitseerimine on koondunud Rahvasteliidu kätte. Rahvasteliidus võeti küsimus üles Rootsi poolt 1925.a. Kodifitseerimis küpseks peeti kodakondsuse, välismaalastele tehtud kahjude eest vastutuse ja rannavete küsimus. Nende küsimuste kohta käivate normide kodifitseerimiseks kutsuti Haagis kokku erikonverents, kes töötas 13.III kuni 12.IV. 1930.a. Kuid konverentsi töö lõppes ilma suuremate tagajärgedeta, kuna ei jõutud kõigis küsimusis üksmeelsele kokkuleppele. Territoriaalmere küsimuses ei jõutud kokkuleppele ainult territoriaalmere ulatuse üle. Territoriaalmere küsimuses koostati küll teatud kokkuleppe kava, kuid ükski riik pole sellele allakirjutanud. Need väljatöötatud normid territoriaalmere kohta ei ole lepingõigus, kuid kaheldamatult aga väljendavad õigesti kehtivat tavaõigust. 1)

1) vt. Piip, lk.181.

Vanselow ütleb Haagi esitise kohta, et ta ei ole lepingukava, vaid ainult materjal hilisemaks edasitööt- luseks. 1) Kuid sealsamas lisab ta juure, et Haagi 1930a.reeglid evivad enam autoriteeti kui teaduslike kude seltside ja õpetlaste seisukohad.

Kuigi need Haagi reeglid ei leidnud täielikku vastuvõtmist konverentsil ja et nad ei ole ratifitseerimist leidnud ühegi riigi poolt, tuleb neid siiski tähtsaks pidada. Need reeglid ei ole mingisugused abstraktsed mõttesünnitused, vaid kogutud tavaõigused, mis riikide poolt rahvusvahelist rakendamist juba varem on leitud ja ka edaspidi leiavad. Jääb ainult soovida, et tulevikus saavutataks täielik kokkulepe ja et kehtiksid niisugused reeglid, mis oleksid ratifitseeritud kõikide riikide poolt. See aitaks kaasa nende lahkarvamiste ja tülide ärahoidmiseks, mis kergesti võivad tekkida tavaõigusliku korra juures.

2.PTK. TERRITORIAALMERE MÕIS -
=====

TE JA JURIIDILINE LAAD.
=====

§ 6. Mõiste.

Riigid, millede territooriumi mannermaa puutub kokku

1) vt. E.Vanselow, lk. 109. "Der Entwurf ist kein Vertragsvorschlag, sondern nur Material für eine spätere Weiterarbeit."

merega, ei loe oma võimu lõppenuks piiril, mille moodustab maa ja mere kokkupuutejoon, vaid säilitavad enesele teatud õigusi ka merele, mis nende maad uhab. Seda rannaäärset merd on nimetatud mitmet viisi. Nii tarvitatakse järgmisi väljendusi: territoriaalmeri (Territorialmeer, la mer territoriale), rannaveed ehk rannameri (Küstengewässer, territorial waters, Küstenmeer), rahvuslik meri (Nationalmeer), jurisdiktsionaalmeri (Jurisdiktsionalmeer) j.t. Rahvusvaheliselt on läbilöönud esimene nimetus, s.o. territoriaalmeri, millepärast ka käesolev töö kannab seda nime..

Mida tuleb mõista territoriaalmeri all? Prof. Piip'i järgi territoriaalmeri on riba merd, mis uhab maad paralleelselt rannajoonele.¹⁾ Sellest järgneb: 1) territoriaalmeri on see mere osa, mis uhab randa - ta on rannaäärne meri, 2) ta moodustab riba, mis läheb paralleelselt rannajoonele, s.t. et sel ribal on teatud ühtlane laius. Võib öelda, et meri, mis vastab nendele tingimustele, moodustab territoriaalmeri otseses ehk kitsamas mõttes. Kuid teiselt poolt haaratakse mõnede

1) vt. Piip, lk. 176.

õpetlaste poolt territoriaalmere alla kõik need veed, kus kehtib rannariigi piiratud võim. Sellisel juhul käiksid territoriaalmere mõiste alla peale eelpool mainitud mereriba veel sadamad, lahed, reided, väinad, jõesuud ja kanalid. Võib öelda, et sellisel juhusel on meil tegemist territoriaalmerega laiemas mõttes. Nii Bustamante omas raamatus käsitab ka lahtede, väinade, sadamatega jne. seoses olevaid küsimusi, olgugi et töö kannab pealkirja "Das Territorialmeer". Sarnane käsitus leidub ka Bluntschli, Fieldi, Fiore ja Pessôa rahvusvahelise õiguse koodeksites. On selge, et selline küsimuste kooskäsitamine leiab õigustust küsimuste lähedases sarnasuses, kuid igal juhul ei ole kahtlust selles, et territoriaalmere mõiste haarab alati eestkätt teatud mereriba s.t. territoriaalmerd kitsamas mõttes. See seisukoht ei leia eitamist ka Bustamante, Bluntschli j.t. eneste poolt. Nii ütleb Bustamante, et ainult kodifitseerimise otstarbel on võetud ka teised veekogud ühisele käsitlusele territoriaalmerega.¹⁾

Otseselt territoriaalmere mõiste haarab ainult territoriaalmerd kitsamas mõttes. Nii ka Niemeyer ütleb, et üldiselt mõeldakse territoriaalmere all seda mere osa, mis läheb pikki rannajoont, moodustades seejuures

1) vt. Bustamante, lk. 120.

rannale paralleelselt jooksva joone. 1) Strupp, rõhutades territoriaalmere teatud sarnasust ulgumerega ütleb: "Küstenmeer ist derjenige Teil des weiten offenen Meeres, der eine Küste eines Staates bespült, grundsätzlich in derselben Rechtslage sich befindet, wie die hohe See, jedoch - wegen der Möglichkeit ständiger Beherrschung von der Küste aus, besonderen Rechtsregeln, die eigenartige Rechte und Pflichten begründen, unterworfen ist." 2)

Milline on territoriaalmere juriidiline laad ja millised on rannariigi õigused - sellest edasises. Siin kohal tuleb ainult rõhutada, et territoriaalmere mõistele vastab territoriaalmeri kitsemas mõttes. Ka käesolev töö haarab territoriaalmerd ainult selles mõttes ja selles ulatuses.

§ 7. J u r i i d i l i n e l a a d .

Rannariik evib oma territoriaalmeres mitmesuguseid õigusi. Kuid enne nende õiguste üksikasjalisele vaatlusele tuleb vastata küsimusele, millele need õigused põhinevad. Kui võiksime otsekohe öelda, et territoriaal-

1) vt. T. Niemeyer, Allgemeines Völkerrecht des Küstenmeeres, lk. 3.

2) vt. K. Strupp, Wörterbuch des Völkerrechts und der Diplomatie, lk. 780.

meri on rannariigi samasugune territoorium kui mannermaa, siis ei saaks niisugust küsimust õieti üles kerkidagi, sest iga riik on omal territooriumil peremees ja evib eo ipso kõiki õigusi. Kuid selles, kas territoriaalmeri on rannariigi territoorium või mitte, ei asu kõik rahvusvahelise õiguse õpetlased ühel arvamusel. Rahvusvahelise õiguse kirjanduses on palju vaieldud selle üle. Ühed autorid püüavad tõendada, et territoriaalmeri on riigiterritoorium, teised selle vastu aga toonitavad, et ta seda ei ole. Seoses sellega on aja-
jooksul tekkinud mitmesuguseid teooriaid. Alul vaatame teooriaid, mis püüavad tõendada, et territoriaalmeri ei ole rannariigi territoorium, ja teises järjekorras teooriaid, mis ütlevad, et territoriaalmeri on rannariigi territoorium.

1. Territoriaalmeri ei ole rannariigi territoorium.

a). Servituudiõiguse teooria.

Selle teooria rajas 1896.a. De Lapradelle. Lapradelle'i seisukoha järgi meri peab moodustama õiguslikult ühtlase terviku. Rannariigile, kes ei ole territoriaalmeri omanik ega suverään, kuulub ainult õigus tõelisele suveräänile - riikideperele - püstitada piiramisi, mis tingitud riigikaitse vajadusest. Edasi ütleb ta, et

samal viisil, nagu eraõiguseski ei ole oluline omanik olla selleks, et teatud õigusi millelegi evida, nii ka avalikus õiguses ei ole see oluline selleks, et sarnaseid õigusi saavutada; sellele tuginedes ütleb ta, et rannariigil ei ole territoriaalmere üle suveräänsuse õigus, vaid ainult servituudi õigus.¹⁾

b). Alalhoiuõiguse teooria.

Alalhoiuõiguse seab aluseks territoriaalmere juuriidilise laadi määramisel Paul Fauchille. Tema järele enesealalhoiuõigus on üks riigi põhiõigus ja isegi kohustus. Riik võib maksma panna kõiki korraldusi ja reegleid, mis kindlustavad tema olemasolu. Riik võib kaitsta end iga hädaohu vastu, mis sihitud tema maa, rahva ja võimu vastu. Kuid rannariik võib territoriaalmeres piiranisi ette võtta ainult enese alalhoiuhuvide piirides, kuna väljaspool neid piire peab territoriaalmere nagu ulgumerigi kuuluma üldisele kasustamisele.

c). Piiratud territoriaalülemvõimu teooria.

Piiratud territoriaalülemvõimu võtab aluseks Franz von Liszt, kes ütleb: „Die Küstengewässer sind nicht Staatsgebiet; wohl aber steht dem Uferstaate die Ausübung gewisser Hoheitsrechte in den Küstengewässern zu.“

1) vt. Bustamante, lk. 47.

Mann kann mithin sagen: der Uferstaat hat eine beschränkte Gebietshoheit über die Küstengewässer." ¹⁾ Siit selgub, et Liszt eitab territoriaalmerd riigi-territooriumina. Rannariigile kuulub ainult piiratud territoriaalülemvõimu teostamise õigus territoriaalmeres. Oma seisukoha põhjenduseks ja selgituseks ütleb Liszt, et kui ühel Saksa territoriaalvetest läbisõitval Rootsi aurikul sünnib laps, siis ei loeta teda Saksamaal, vaid Rootsimaal sündinuks; ehk kui Saksa territoriaalvetest läbisõitval Prantsuse laeval keegi madrus tapetakse, siis tegevus on kaheldamatult aset leidnud mitte Saksamaal vaid Prantsusmaal.

d). Jurisdiktsiooni teooria.

Selle teooria järgi kuulub rannariigile ainult jurisdiktsiooni teostamise õigus oma territoriaalmeres. Sõna "jurisdiktsiooni" tarvitatakse siinjures laiemas mõttes, mitte ainult õigusemõistlemisena. Selle teooria seisukohal asuvad peamiselt inglise autorid, nagu Kent, Creasy, Halleck, Taylor j.t.

2. Territoriaalmeri on rannariigi territoorium.

a) Omandiõiguse (Eigentumsrecht) teooria.

Selle teooria seisukohal asuvad paljud autorid

1) vt. F.v. Liszt, Das Völkerrecht systematisch dargestellt, lk. 144.

mitmetest maadest. Bustamante järgi inglase Hall kinnitab, et olevalt vankumata rahvusvahelise õiguse põhilause, et ulgumeri ei kuulu kellelegi, kuid samuti ei olevalt vähem üldtuntud see, et see mere osa kuulub selle riigi omandiõigusse, kelle kaldaid ta uhab. 1) H.B. Oppenheim asub seisukohale, et riigikaitse on võimatu juhul, kui maa kuulub tema omandusse, kuna laevade randumisveed samal ajal kuuluvad üldisesse omandusse; sellepärast riigi omandus ulatuvat nii kaugele, kui kaugele ulatub riigi tegelik mõju ja võim, vastavalt vanale lausele "terrae dominium finitur, ubi finitur armorum vis". 2)

Edasi Bustamante järgi itaalane D. Anzilotti tähendab, et territoriaalmeri terves ulatuses moodustab osa riigi territooriumist, mille üle riigi võim samal viisil ja samal õiguslikul alusel kehtib nagu tema territooriumi teistes osades. Hautefenille vaatab territoria almerele kui avalikule omandile (öffentliches Eigentum, domaine). Ta ütleb, et meri on absoluutselt vaba, väljaarvatud mereosa, mis randa uhab. Need mereosad kuuluvat rannariigi avalikku omandisse. Siit nähtub, et püütakse vahet teha avalikõigusliku ja tsiviilõigusliku omandi vahel. Kolmandad aga leiavad, et ter-

1), 2) vt. Bustamante lk. 41.

ritoriaalmeri kuulub ainult rannariigi impeeriumi (Herrschaft) alla. Nii Bustamante järgi inglase Travers Twiss kinnitab: "eine Nation könne das Recht der Herrschaft über Sachen besitzen, die ihrer Natur nach in gemeinsamen Gebrauch stehen und bezüglich deren es nicht möglich sei, ein absolutes Eigentumsrecht zu erwerben, z.B. gewisse Teile des offenen Meeres oder die Ströme, die ihrem Gebiet als Greuze dienten."¹⁾

b). Suveräänsuse (Souveränität, souverainete) teooria.

Selle teooria järgi kuulub rannariigile oma territoriaalmere üle suveräänsus ehk iseseisev ja sõltumatu võim. Selle teooria esindajaist võiks nimetada: Martens, Bergbohm, Schücking, Kent, Phillimore, Latour, Fiore, Lawrence j.t.

Samuti Rahvusvahelise Õiguse Instituudi 1894.a. kodifitseerimisesitise art. 1 ütleb, et riigile kuulub suveräänsuseõigus meretooni üle, mis ta randa ühab - "L'État a un droit de souverainete' sur une zone de la mer qui baigne la côte,..."²⁾

Territoriaalmere juriidilise laadi määramisel võtab suveräänsuse aluseks ka Perels, kes ütleb: "Es handelt sich bei dem Vorbehalte des Küstenmeeres um ein

1) vt. Bustamante, lk.43.

2) vt. T. Niemeyer, Allgemeines Völkerrecht des Küstenmeeres, lk.27.

Recht der Gebietshoheit des Staates, d.h. der Souveränität, angewendet auf das Seeterritorium, und als Ausfluss desselben um die Berechtigung zu Anordnungen, Minrichtungen und sonstigen Einwirkungen mannigfacher Art, die für Staatshörige so verbindlich wie ins Landgebiet" 1)

Samuti Mauchille ütleb, et rannariik on rannavete suverään, nagu ta on kindlamaa suverään. 2)

3. K r i t i k a.

Eelpooltoodust nähtub, kuivõrd erinevalt on püütud määritleda ja selgitada territoriaalmerede juriidilist laadi.

Esimene teooria, mis annab rannariigile territoriaalmeres hariliku servituudiõiguse, võtab lähtekohtaks merede ühtluse põhimõtte ja püüab territoriaalmerd sarnastada ulgumerega. See teooria püüab säilitada merede ühtlust, kuid samal ajal lõhub sellega riigi territooriumi ühtluse põhimõtet. Kuid viimane riigi territooriumi ühtluse põhimõte - on riigile loovutamatu.

Rannariik evib oma territoriaalmeres mitmesugu-

1) vt. F.Perels, Das internationale öffentliche Seerecht der Gegenwart, lk.19.

2) vt. Piip, lk.176.

seid õigusi. Need õigused ei ole antud rannariigile kellegi teise poolt, vaid on tuletatud rannariigi sõltumatust ja vabast tahtest, sarnaselt nagu rannariigi mannerma algi. Servituudi mõiste eeldab, et on olemas kaks poolt - üks, kes annab teisele servituudiõiguse, ja teine, kes saab servituudiõiguse. Kuid antud juhul ei leia me kedagi, kes oleks selleks pere-meheks, kes annab rannariigile servituudiõiguse. Eda-sises näeme, et rannariigi mitmesuguste õiguste kõr-val territoriaalmeres, kehtivad ka mõned kitsendused, milledest tähtsaima moodustab laevade läbisõiduõigus territoriaalmerest. Sama hästi võime öelda, et just see kõikide riikide laevadele antud läbisõiduõigus territoriaalmerest moodustab servituudiõiguse, mitte aga rannariigi õigused. Kuna see teooria evib küllalt-ki kaaluvaid vastuväiteid, siis ei saa teda ka vas-tuvõetavaks lugeda.

Teine teooria, mis lähtub riigi alalhoiuõigusest, evib samuti vastuväiteid. Alalhoiuõigus on ainult üks riigi põhiõigustest ja ei moodusta midagi erilist. Riik evib territoriaalmerd mitte ainult selleks, et end paremini kaitsta ja alalhoida. Territoriaalmeri tee-nib ka teisi riigi eesmärke ja sihte. Bustamante ütleb, et riik evib territoriaalmerd, kuna ta teda omab, ja ta omab teda, kuna ta teda vajab - " er er-

hält das Territorialmeer, weil er es besitzt, und er besitzt es, weil er es braucht."¹⁾ On tõsi, et territoriaalmeri tähtsus riigi alalhoiu ja enesekaitse mõttes on suur, kuid on ka teisi väärtusi, mida pakub territoriaalmeri. Riik ei ole õigustatud teotsema territoriaalmeres mitte ainult enesekaitse ja alalhoiu piirides, vaid on õigustatud teotsema ka teiste riigile kasulikkude sihtide saavutamiseks.

Mis puutub teooriatesse, mis aluseks seavad territoriaalse ülemvõimu ja jurisdiktsiooni teostamise territoriaalmeres, siis on nende kohta rakendavad eelpooltoodud vastuväited. On tõsi, et rannariik teostab jurisdiktsiooni territoriaalmeres, kuid ta teeb sama ka teistes territooriumi osades, näit. mannermaal. Need teooriad ütlevad, et rannariik teostab territoriaalmeres samasuguseid õigusi, mis mannermaalgi, kuid põhjendamatult lisavad juure, et seejuures territoriaalmeri ei ole riigi territoorium. Miks territoriaalmeri ei ole rannariigi territoorium, seda need teooriad ei selgita.

Tulles eelpooltoodud teooriate juure, mis ütlevad,

1) vt. Bustamante, lk. 122.

et territoriaalmeri on rannariigi territoorium, tuleb kõige pealt tähendada, et nende kohta ei ole ette tuua niipalju sisulisi vastuväiteid, küll aga formaalseid. Küsimusele, kas rannariigil territoriaalmeri üle on omandiõigus, või suveräänsuseõigus, ei ole lihtne vastata. Kuna kaasajal omandiõiguse ja suveräänsuse teooriad üldiselt territooriumi kohta on kaotanud oma maksuse, siis tuleb järeldada, et ka territoriaalmeri kohta on neid ülearune rakendada.

Omandiõigusest lähtuvail teooriaal on mitu varianti: ühed seavad aluseks eraõigusliku dominiumi, teised avalikõigusliku dominiumi (dominium emiens) ja kolmandad suveräänse dominiumi. Kõigi nende teooriate olemasolu on seletatav õppega, mis pärines keskajast ja mis asus seisukohal, et riigile kuulub omandiõigus territooriumi üle. Kuid selle õppe asemele on asunud uus õpe, mille järgi riigile ei kuulu oma territooriumi üle dominium, vaid avalikõiguslik impeerium so. käsutamis- ehk käsuvõim. Seda avalikõiguslikku konstruktsiooni tuleb kehtivaks lugeda ka territoriaalmeri kohta. Erandi moodustavad anglosaksi maad, kus püsib eraõiguslik konstruktsioon. Lawrence kõneleb: riigid kui juriidilised isikud võivad omandit vallata ja endale

pidada; riigid omavad maakera pinna osade kohta omandiõigust, milline õigus on identne eraisiku omandiõigusega kinnisvara suhtes.¹⁾ Sama kehtib ka territooriaalmeri kohta. Nii seletab Lawrence, et territorial possessio alla kuuluvad a) maa, järved, jõed ja maapõu, mis nende all, b) meri kolme meremiili ulatuses piki randa, s.o. rannavee riba, ja c) lahed.²⁾

Teooria, mis seab aluseks suveräänsuse, ei ole vastuvõetav sõna "suveräänsuse" enda pärast, olgugi et ka kaasajal tarvitatakse sellist väljendit, eriti rahvusvahelistõigust käsitavas kirjanduses. Mida mõeldakse suveräänsuse all? Suveräänsusest on mitmeti arusaadud. Jean Bodin rajas õpetuse absoluutsest - piiramatust suveräänsusest. Kuid kaasajal on loobunud sellest õppest. Nüüdsel ajal on suveräänsuse mõiste märksa muutunud: see tähendab vaid iga riigivõimu teovabadust piirides, mis talle rahvusvaheline õigus ette tõmbab, mis mõttes seda sõna tarvitatakse ka riikidevahelises liikluses.³⁾ Kuna suveräänsuse sisust on erinevalt arusaadud ja et üldse uuemal ajal mõned autorid (Strupp,

1) vt. Piip, lk. 168.

2) vt. Piip, lk. 176.

3) vt. Piip, lk. 77.

Hatschek j.t.) on loobunud selle sõna tarvitamisest omis käsiraamatuis, siis ei ole otstarbekohane teda tarvitada ka ühenduses territoriaalmerega, olgugi et sisuliselt tuleb õigeks lugeda suveräänsuse mõiste rakendamist tema kaasajal kehtivas mõttes ka territoriaalmere kohta.

Olles vaadelnud ja kritiseerinud teooriaid territoriaalmeri juriidilise laadi kohta, tekib küsimus, milliseks siis kaasajal peetakse territoriaalmeri juriidilist laadi. Kas territoriaalmeri on riigi territoorium või mitte? Siinkohal tuleb mainida, et küsimus ei ole huvitav ainult teoreetiliselt, vaid omab tähtsust ka praktikas, sest millisest seisukohast teda võtta, sellest oleneb, kui kaugel võib näit. teostada oma jurisdiktsiooni. On riigil õigus rannavetele samuti kui territooriumile, siis võib ta ka rannajoont muuta, merest kunstlikult maad vabastada ja seda ekspluateerida ainuüksi.¹⁾ Vastates küsimusele, kas territoriaalmeri on rannariigi territoorium või mitte, tuleb tähendada, et kaasajal tuleb valdavaks lugeda õpet, mille järele territoriaalmeri on riigi territoorium. Sellel seisukohal asub näit. Bustamante, kes,

1) vt. Piip, lk.177.

hoidudes eelpooltoodud teooriais esinevaist termineist, ütleb oma territoriaalmere kohta käivate normide kodifitseerimisettepaneku art. 1. järgmist: " Das Seegebiet des Staates bilden seine Häfen, Buchten, Baien, Reeden, Mündungsgebiete, Meerengen und Kanäle und die Zone seiner Territorialgewässer innerhalb der Grenzen, die in diesem Abkommen angegeben sind." ¹⁾

Küsimust harutati põhjalikult ka esimese rahvusvahelise õiguse kodifitseerimiskonverentsil (1930), kus jõuti üksmeelsele otsusele, et iga riigi territorium haarab ka rannavete nime all tuntud mereriba, mille kohta võeti tarvitusele territoriaalmere nimetus. Nii ütleb selle konverentsi poolt koostatud kodifitseerimisettepaneku art.1. esimene lõige: " Das Staatsgebiet schliesst eine Zone des Meeres mit ein, die in diesem Abkommen als " Territorialgewässer" (la mer territoriale) bezeichnet wird".²⁾ Edasi määratakse, et selle riba üle teostab sama riik ülemvõimu lepinguis ja üldrahvusvahelises õiguses ettenähtud kitsendustega. Prof. Piip ütleb, et " seega on õigustatult kehtima pääsenud teooria, et territoriaalmeri on osa

1) vt. Bustamante, lk. 128.

2) vt. E.Vanselow, Völkerrecht, lk. 102.

rannariigi territooriumist." 1)

Tulles otsusele, et territoriaalmeri on rannariigi territoorium, tuleb järjekult territoriaalmeri kohta maksvaks lugeda üldiselt kõik need õpped, mis käivad territooriumi kui niisuguse kohta, väljaarvatud mõned erandid, mida ette dikteerib näit. vöörastele laevadele antud läbisõiduõigus territoriaalmerest. Samuti on riigil ainuõigus õhule tema territoriaalmeri kohal. Seda võimu laiendatakse ka merepõhja kohta. Ohuruumi ja merepõhja küsimust vaatame lähemalt edasises.

3.PTK. T E R R I T O R I A A L M E R E

U L A T U S.

§ 8. M a a p i i r.

Territoriaalmeri ulatuse küsimus, s.t. kui lai on see mereriba, mis kuulub rannariigi territooriumi alla, on olnud väga vaieldav. Territoriaalmeri ulatuse määramisel kerkib üles kaks küsimust: 1) kust kohalt läheb see rannajoon, millest lugeda territoriaalmeri ulatust mere poole, ja 2) kui kaugele sellest rannajoonest

1) vt. Piip, lk. 177.

ulatub territoriaalmeri ehk teiste sõnadega, kui lai on territoriaalmerd moodustav mereriba. Asudes esimese küsimuse juure, tuleb tähendada, et sellele küsimusele ei olegi nii lihtne vastust leida kui esialgu näib. Rannajoon s.o. mannermaa ja mere kokkupuute piir ei ole kunagi püsiv, vaid muutuv tõusu ja mõõnaga, tuulte ja merevooludega. Sellepärast ei saa territoriaalmeri ulatuse määramisel kunagi tarvitada väljendit "alates rannast", vaid tuleb lähemalt määrata, kust kohalt see rand ehk rannajoon algab.

On vaieldud, kas võtta rannavete ulatuse määramisel kaldajoon a) kõrgeist veeseisust, b) vee kõrg- ja madalseisu keskmisest või c) madalseisust. Iseenesest see küsimus ei ole kuigi tähtis, sest see rannajoone muutumine ühes kuivamaa suurenemise ja vähenemisega ei too rannariigile nimetamisväärt kahju ega kasu. Kuid siiski on mõeldavad olukorrad, kus rannajoone täpne määramine on olulise tähtsusega. Näit, kui merel toimunud delikti puhul, mis kuuluks rannariigi kohtumõistmisele, kui kuritegu oleks toimunud tema territoriaalmeres, tekib vaieldus selle üle, kas delikt toimus territoriaalmeres või ulgumeres. Antud juhul

tuleks võimudel kindlaks teha täpis territoriaalmere ulatus, mis aga on võimatu, kui pole selge, kust kohalt lugeda rannajoont.

Varemalt maades, kus tähtsat osa etendas vana Rooma õigus, võeti rannajoone määramisel aluseks kõrgvee-seis. Kuid uuemal ajal, eriti kalastuskonventsioonides, võetakse rannajoone määramisel aluseks veemadalseis. Ka teadus, niipalju kui ta selle küsimusega on tegele-nud, asub enamasti samal seisukohal. Kuid on ka teisi seisukohti. Nii mõned autorid on kaldajoone määramisel soovitanud aluseks võtta piiri, millest alates meri on laevatatav. Kuid selle seisukoha vastu peab ütleva, et sellise piiri kindlaksmääramine ja märkimine oleks küllaltki raske ja keerukas läbi viia.

Perels leiab, et territoriaalmere ulatust ei tule võtta päris kindla kaugusena, vaid et aluseks tuleb võtta rannariigi võimalus territoriaalmerd mererannast valitseda. Edasi ütleb ta, et juhul, kui seda põhimõ-tet tunnustatakse, osutub rannajooneks see joon, mil-lini rannapatareisid saab asetada, ilma et ka kõige kõrgema veeseisu ajal lained neid kahjustaks.¹⁾ See-

1) vt. F. Perels, Das internationale öffentliche See-recht der Gegenwart, lk. 20.

juures ei eviks tähtsust asjaolu, kas neid patareid üles seatakse või mitte.

Bustamante peab paremaks kaldajoone määramisel aluseks võtta mitte vee kõigemadalamat seisust, vaid veemadalseisust keskmist, milline seisukoht ilmneb tema territoriaalmere kohta käivate normide kodifitseerimissetepaneku ar.4. 1)

Mere ja mannermaa kokkupuute joon ei moodusta alati niisugust piirjoont, millest ühel pool on merijateisel pool maa, vaid enamikus leiame alati rannäärse meres suuremaid või vähemaid kuivamaaosi - saari, kaljusid, leetseljakuid j.t. Mõnes kohas maakeral näit. Skandinaavia riikide ja Soome rannades on niisuguseid meres leiduvaid kuivamaaosi õige palju. Tekib küsimus kuidas määrata rannajoone eht territoriaalmere maa - poolne piiri neis kohis, kus ranna läheduses leidub palju saari. Kas arvata territoriaalmere ulatust rannajoonest või saartest? Sellele küsimusele ei ole lihtne vastata, sest pole kehtimas mingit üldist normi selle kohta. Need riigid, millede rannavetes palju saari ja kaljusid, võitlevad kindlalt selle seisukoha poolt, et ulatuse määramisel tuleb lähtuda saarte piirjoonest, mitte aga rannajoonest. Nii Norra on alati oma seadusandluses territoriaalmere kohta territoriaal-

1) vt. Bustamante, lk. 143.

mere sisemiseks s.o. maapoolseks piiriks lugenud joont, mis tõmmatud ranna ääres asuvate merepoolsemate saarte ja kaljude järgi. Samuti on toimunud ka Rootsi. Mis puutub üksikutesse saartesse, siis on neil igal ühel oma territoriaalmeri nagu muulgi mannermaal.

§ 9. M e r e p i i r.

Nagu eelpooltähen datud, tuleb teise küsimusena territoriaalmer e ulatuse määramisel vaadelda kui kaugele rannajoonest ulatub territoriaalmeri s.t. kui lai on territoriaalmerd moodustav mereriba.

Ajaloo kestel on palju vaieldud selle laiuse üle. Postglossaator Bartolus, kelle jälgedes käis ka Baldus de Ubaldis, luges territoriaalmer e laiuseks 100 meremiili ehk kahe päevareisi kauguse. Bodinus ja Selden lugesid territoriaalmer e ulatuseks 60 meremiili. Hugo Grotius ja Bynkershoek ei tegelenud ulatuse määramisel miilidega, vaid võtsid lähtekohaks rannriigi kaitsevajaduse. Lähtudes rannariigi kaitsevajadusest pidasid nad otstarbekaks lugeda territoriaalmer e laiuseks mereranda ülesseatud kahurite laskekauguse. Nii Bynkershoek oma kuulsas monograafias " De dominio maris dissertatio" 1702.a. püstitas lause: maa võim lõpeb seal,

kus lõpeb relvade võim - terrae potestas finitur, ubi finitur armorum vis.

Selline merepiiri määramine ei leidnud aga poolehoidu põhjusel, et rannapatareide laskekaugus on muutuv ja ärarippuv tehnika saavutustest. Sellepärast jäi ikkagi püsima põhimõtte territoriaalmere ulatust määrata miilidega, milline viis vastavalt leidis rakendamist paljudes partikulaarlepingutes ja riikide ühekülgsedes aktides. Kuid Bynkershoeki poolt püstitatud lause mõju avaldus selles, et endise lihtsa miilidega määramise kõrvale toodi ka uus moment - relvade laskekaugus. Seega territoriaalmere ulatus määrati miilides mõõdetud relvade laskekaugusega.

Tol ajal ulatus relvade võim ainult kolmele meremiilile ja vastavalt arvati, et kolmest meremiilist jätkub rannavete laiuseks; kõik rahvad aga pole seda piiri kolmele miilile fikseerinud ja küsimus on tänini lahtine, sest üksikud riigid on siin asja mitmel viisil korraldanud.¹⁾ Kuid siiski tuleb öelda, et see kolme meremiili reegel on tuntuim ja levinum. Küll tuleb aga täielikult alusetuks lugeda kolme meremiili reegel

1) vt. Piip, lk. 176.

relvade laskekauguse suhtes.

Maailmasõjas tõusis kahurite laskekaugus kuni 36 kilomeetrini, kuna uuemal ajal on rannakahurite laskekaugus veelgi suurenenud. Sellepärast ei saa ka enam laskekaugust aluseks võtta territoriaalmere laiuse määramisel. Aluseks võttes relvade laskekauguse, oleks territoriaalmere ulatus niivõrd suur, et rannariik ei suudaks seal oma õigusi maksma panna. Ka tekiksid sel juhul riikide vahel konfliktid paljude merelahtede pärast, mis praegu moodustavad ulgumere. Nii näit. Soome laht võiks sellisel juhusel olla peaaegu täiesti Eesti ja Soome territoriaalmeri. Kuna vana kolme meremiili reegel on silmnähtavalt alusetu, siis on ka arusaadav, miks uuemal ajal riigid ei taha leppida kolme meremiilise laiusega. Et kolm meremiili ehk 5556 meetrit pole enam mingi relvade ulatuse piir, siis on ka riikidel soov rannavete laiust laiendada vastavalt tehnika arengule. Kõigi selle tagajärjeks on, et rannamere ulatuse määr on väga kõikum ja on tekkinud mitmekesised tsoonid kalapüügi, tolli, jurisdiktsiooni, erapooletuse ja avaliku julgeoleku mõttes.¹⁾

Olgugi et enamikus on leidnud rakendamist kolme

1) vt. Piip, lk. 176.

meremiili reegel, ei pea mitmed õpetlased sellest reeglist suurt lugu. Nii F.v.Liszt leiab, et territoriaal-mere piir peab ulatuma niikaugemale, kui kaugemale rannariik oma võimu suudab maksma panna ja oma huvisid kindlustada suudab.¹⁾ Edasi leiab ta, et on vajalik siiski teatud rahvusvaheline leping, mis kindlaks määraks maksimaalse territoriaal-mere ulatuse (tema arvates umbes 6 või 10 meremiili), mille piirides iga riik oma äranägemist mööda võiks mitmesugusteks otstarveteks määrata eri piire. Nii tema näite järele võiks tolli- ja sanitaarpiir olla kaugemal kui jurisdiktsiooni teostamise piir. Seda õpetust pooldab ka Vattel.

Territoriaal-mere ulatuse määramisel on aluseks võetud ka niisuguseis kurioosumeid nagu inimhääle ulatus, meresügavus, kahe päevareisi kaugus j.t. De Rayneval ja Godey pooldavad ühes Hispaania 1563.a. ordonansis märgitud piiri, mis rannast kindlaksmääratava horisondini ulatub. Seejuures Godey peab horisondi kauguse määramisel aluseks võtta keskmist nägemiskaugust, milleks ta soovitab võtta kuus kuni seitse meremiili.²⁾ Enäst-

-
- 1) vt. F.v.Liszt, Das Völkerrecht, lk. 143. - "Die Grenze der Küstengewässer müsste vielmehr so weit hinausgerückt werden, als der uferstaat seine tatsächliche Herrschaft auszuüben und seine Interessen zu sichern vermag."
- 2) vt. F. Perels, Das internationale öffentliche Seerecht der Gegenwart, lk. 24.

mõistetavalt niisugune kauguse määramine ei ole täpis, sest horisondi nähtavuskaugus on sõltuv vaatluskohast, nägemisvõimest, õhukoosseisust jne.

Territoriaalmere ulatust on püüdnud selgitada ka Rahvusvahelise Õiguse Instituut ja Rahvusvaheline Õiguse ühing. Rahvusvahelise Õiguse Instituut 1894.a. Pariisi kodifitseerimisetepaneku art. 2 määrab ulatuse kuuele meremiilile, arvates vee madalseisust.¹⁾ 1928.a. Stokholmis koostab seesama instituut uue ettepaneku, mille erinevus eelmisest seisab selles, et ulatuseks on siin võetud kolm meremiili. Sama seisukoha sisaldab ka Rahvusvahelise Õiguse Ühingu 1926.a. esitise art.5.²⁾

Rahvasteliidu poolt 1924.a. territoriaalmere kohta käivate normide kodifitseerimise otstarbeks loodud ettevalmistuskomisjoni liige Schücking oma esitises loeb territoriaalmere ulatuseks kuus meremiili. Kuid teiste komisjoniliigete parandusettepanekutega täiendatud esitises leidub juba kolme meremiili ulatus.

1927.a. Rahvasteliidu poolt koostatud komitee, kelle ülesandeks oli rahvusvahelise õiguse kodifitseerimiskonverentsi ettevalmistamine, seadis üles küsimuse ka territoriaalmere ulatuse kohta.³⁾ See küsimus ja

1), 2) vt. Bustamante, lk. 66 ja 74.

3) vt. Bustamante, lk. 110.

veel teisigi esitati rahvastele vastamiseks. Küsimusele vastas 27 riiki, kuid vastused olid hoopis erinevad. Kolme meremiili poolt olid Briti ühes oma dominioididega, Jaapan ja Holland. Kolme meremiili, kuid teatud reservatsioonidega pooldasid Egiptus, Belgia, Taani, Saksa, Eesti ja U.S.A. Kuut meremiili nõudsid Soome, Itaalia, Läti ja Rumeenia. Nelja meremiili nõudsid Rootsi ja Norra. Prantsusmaa nõudis erinevaid piire erinevaiks otstarbeiks, kuna Portugal soovis 18 meremiili. Norra põhjendas oma seisukohta sellega, et kalapüük olevat tema suurimaid sissetuleku allikaid ja sellepärast ei saavat ta leppida vähemaga. Ka rannelanikkude praksis ja õigused ning geograafilised ja teised tingimused rääkivat selle seisukoha kasuks. Portugal seletas omalt poolt, et kui soovitakse ainult ühte s.o. ühtlast territoriaalmeri ulatusemäära, siis peab see kõiki rannariigi hädavajalisusi rahuldama. Selles mõttes ei võivat see piir olla alla 18 meremiili. Rootsi põhjendas oma seisukohta aastasadu kestnud praksisega, mida tõendavat arvurikkad dekreedid ja seadused.

Neid eeltoodud põhjendusi järele kaaludes leiame, et nad on küllaltki kaaluvad. Uhtlasi selgub, et ei

ole lihtne antud küsimuses ülsmeelset vastust saada. Igal riigil on erinevad geograafilised ja poliitilised tingimused, mis nõuavad ka erinevaid aluseid teotsemiseks. Ilmneb, et ei ole kerge erinevaid elulisi suhteid reguleerida ühtlase ja abstraktse õigusreegliga. Ei ole lihtne murda iga riigi iseseisvalt kujunenud praksist ja tava. Haagis 1930.a. aset leidnud rahvusvahelise õiguse kodifitseerimiskonverents jõudis territoriaalmere küsimuses kokkuleppele kõigis, väljaarvatud territoriaalmere ulatuse küsimus, millepärast töötulemusena saadi ainult kokkuleppekava, mitte aga allakirjutatud rahvusvaheline leping.

Kokkuvõttes võime öelda, et territoriaalmere ulatuse küsimust on püütud lahendada üksikute õpetlaste poolt, Rahvusvahelise Õiguse Instituudi, Rahvusvahelise Õiguse Ühingu ja Rahvasteliidu poolt; ulatuse määra kohta leiame andmeid üksikute riikide ühekülgsedes seadustes ja määrustes, samuti tavades ja lepingutes. Kuid kõige peale vaatamata ei leia me kuskilt üldist rahvusvahelist kokkulepet, mis kehtiks kõikide riikide vahel või siis vähemalt Rahvasteliidu liikmete vahel. Siiski võib ainult nii palju öelda, mida ka eelpool on toonitatud, et enamik riike loeb oma ter-

ritoriaalülemvõimu levivad kolmele meremiilile. Seejuures tuleb rõhutada, et kolme meremiili reegel ei ole üldine, kuigi tavaliselt meremehed ütlevad, et "das Küstenwasser geht bis zur Dreimeilengrenze" ¹⁾ ja võtavad seda kui igalpool kehtivat reeglit.

Konfliktide ja arusaamatuste vältimiseks on vajalik, et saavutataks territoriaalmere ulatuse kohta üldine rahvusvaheline kokkulepe, mille saavutamine oleks tähtis üldise territoriaalmere kohta käivate normide koodeksi saavutamiseks, sest just selles s.o. ulatuse küsimuses kokkuleppe mittesaavutamise tagajärjel jäi Hagi 1930.a. kodifitseerimistöö tagajärjetuks. Kui edaspidi saavutatakse selline rahvusvaheline kokkulepe, siis näib enam kui kindel olevat, et ulatuse määr ei saa olema vähem kui kolm meremiili, sest vähemaga ei ole tänini ükski riik leppinud.

§ 10. Kehtiv ulatus.

Kuna üldist rahvusvahelist kokkulepet territoriaalmere laiuse kohta ei ole, siis on ka paratamatu, et riikidel on kehtimas erisugused laiusmäärad. Peale

1) vt. T. Niemeyer, Allgemeines Völkerrecht des Küstenmeeres, lk. 3.

selle on veel peaaegu igal riigil kehtimas eritsoonid kalapüügi, tolli, jurisdiktsiooni, erapooletuse ja avaliku julgeoleku mõttes. Nii territoriaalmere kui ka eritsoonide ulatuse määrad on rannariigid fikseerinud kas tavaõigusega või siis ühekülgsede aktide ja regionaalsete kokkulepetega. Et ülevaadet saada neist erinevaist laiusmääradest, mis kehtivad või mida pooldatakse ühes või teises riigis, esitan mõningad andmed, mis äratoodud prof. Piip'i ja Vanselowi rahvusvahelise õiguse kursustest.¹⁾

1. Territoriaalmeri kui rannariigi territoriaal- ülemvõimu teostamise ala.

Selles mõttes kolme meremiili oma territoriaal- mere laiuseks loevad Saksa, Belgia, Brasiilia, Tšiili, Hiina, Taani, Danzig, Briti, Ecuador, Jaapan, Kuuba, Läti, Hollandi, Panama, Poola, Rumeenia ja Ameerika Ühendriigid.

Neljamiililine laius kehtib Soomes, Norras, Rootsis ja Nõukogude Venes; viiemiililine Argentiinas, Boliivias, Türgis ja Uruguais; kuuemiililine Prantsuses, Kreekas, Itaalias ja Hispaanias. Kõige kaugemale läheb Portugal, lugedes oma territoriaalmere laiuseks 12

1) vt. Piip, lk. 178. ja E. Vanselow, Völkerrecht, lk. 99.

(18) meremiili. Eeltoodust nähtub, et suurem osa riike loeb oma territoriaalmere laiuseks 3 meremiili, kuid et on ka neid riike, kes selle vähese leiavad olevat. Kuivõrd neid suuremaid ulatusmäärasid ühes või teises olukorras teiste riikide poolt respektseeritakse on ise küsimus. Igatahes kindel on, et vabalt enda äranägemise järele ei saa ükski riik suurendada oma territoriaalmere laiusmäära, kui teised riigid sellega nõus ei ole. Kui mõni riik ühekülgselt suurendab oma territoriaalmere laiust, siis ei pruugi seda respektseerida need riigid, kes selleks protesti avaldasid.

Vastavalt protestis Suurbritannia, pooldades kolmemiililist laiust, Soome - Vene rahulepingus leiduva rannavee ulatuse kohta käiva neljamiililise piiri vastu; sellega on Briti suhtes ka Soomes kehtima jäänud kolmemiililine määr, kuna teiste riikide jaoks kehtib neljamiililine piir.¹⁾

2. Neutraliteet.

Ühtlasem on territoriaalmere ulatus erapooletuse puhul merisõjas, mis 1907.a. Haagi vastava konventsio-

1) vt. Piip, lk. 213.

ooni järgi on vaid kolm meremiili, kuigi ka siin on Rootsi reserveerinud endale neljamiililise ulatuse. Viiamiililine ulatus kehtib Uruguais; kuuemiililine Kreekas, Itaalias, Portugalis ja Türgis.

3. Kalapüük.

Kalapüügi jaoks kolmemiililine tsoon on Saksal, Belgial, Danzigil, Britil, Prantsusel; kümniemiililine Argentiinal ja Rumeenial; neljamiililine Taamil, Norral ja Rootsil.

4. Toll.

Mitmetel riikidel on eriti lai tollipiir, olgu siseseaduste või regionaalsete rahvusvaheliste lepingute põhjal. Nii ulatub tollipiir Itaaliale, Saksal, Taamil, Nõukogude Venel ja Ameerika Ühendriikidel 12 ja Norral 10 meremiilini, Belgial 10 ja Prantsusmaal 20 kilomeetrini, kuigi mõnedes riikides (näit. Britis) tollipiir ei laiene, võrreldes rannariigi territoriaalülemvõimu teostuse piiriga.

Rahvusvahelised lepingud, mis käivad alkoholiga salakaubitsemise vastu võitlemise kohta, on mere-tollipiiri selles suhtes veelgi laiendanud. Nii on

Ameerika Ühendriikides kehtiv lepinguline määrus, et põgenevat piiritusega salakaubitsejate laeva võib jälitada nii suure kauguseni rannast, mitu meremiili sõidab tunnis tagaaetav laev.¹⁾

§ 11. Territoriaalmere ulatus Eestis.

Territoriaalmere ulatuse küsimus ei ole meil päris selge. Eesti kehtivad seadused ei sisalda ühtegi eeskirja selle kohta. Kuna territoriaalmere ulatuse kohta pole ka kehtimas ühtegi üldtunnustatud rahvusvahelise õiguse määrust, siis ei aita ka kehtiva põhiseaduse § 4-da teine lõige, mis määrab, et rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud eeskirjad kehtivad Eestis õigusliku korra lahutamatu osadena. Ka põhiseaduses pole midagi territoriaalmere ega merepiiri kohta. 1919.a. ajutise valitsemise korras oli merepiirina tarvitatud geograafilisi koordinaate, milline määramine iseenesest erineb rahvusvahelisest tavast. 1933.a. põhiseaduse § 2 määras ainult, et Eesti piiride kindlaksmääramine sünnib rahvusvahelis-

1) vt. Piip, lk. 178.

te lepingute läbi. Sellest tuleb nõnda arusaada, et ka merepiirid määratakse koos maapiiridega kindlaks rahvusvaheliste kokkulepete ja rahvusvahelise õiguse normide läbi.¹⁾ Uues 28. juulil 1937.a. Rahvuskogu poolt vastu võetud põhiseaduses ainukesed riigi territooriumi puudutavad paragrahvid on § 2 ja § 102, milledest esimene määrab, et Eesti riigi maa-ala on lahutamatu tervik ja viimane, et riigi piire võib muuta ainult Põhiseaduse muutmiseks ettenähtud korras kinnitatud välislepingutega. Seega 1933.a. põhiseaduse § 2 on sisult sama uue põhiseaduse § 102-ga. Viimane ainult lisab juure korra, kuidas neid välislepinguid kinnitatakse. Tõelikult ei ole vana ega uue põhiseaduse alusel sõlmitud ühtegi lepingut, kus oleks määratud territoriaalmere ulatus. 1921.a. töötas meil erikomisjon, kes soovitas Eesti territoriaalmere laiust lugeda neljale meremiilile. Seda määrara pole meil aga sissevõetud ühegisse lepingusse. Kuigi meil pole positiivset normi territoriaalmere ulatuse kohta, siiski on meil vastavalt maailma suuremate mereriikide praktikale ja sellega seoses kõige

1) vt. Piip, lk. 178.

enam levinud arvamusele hakatud lugema Eesti territoriaalmerd küündivaks kolme meremiilini.¹⁾ Sama seisukoha sisaldab ka Eesti esindaja sellekohane avaldis rahvusvahelise õiguse kodifitseerimise esimesele komisjonile.

Mis puutub Eesti tollipiirisse merel, siis vastavalt retsipeeritud Vene seaduste eeskirjale loetakse sääraseks mereriba, mis ulatub Eesti maismaa või saarte rannast 12 meremiilini, kus nii Eesti kui ka välisriikide laevad alluvad Eesti tollivõimude järele vaatusele²⁾ (VSK VI, lisa Tollisead. § 2-le, liseäralise piirivalve korpuse seaduse § 5). Samal seisukohal asub ka Riigikohus (vt. Riigikohtu Uldkogu otsus nr. 3 - 1932.a., lk. 13).

Alkoholiga salakaubitsemise vastu võitlemise kohta on meil kehtiv vastavasisuline konventsioon, mis sõlmitud 19.aug. 1925.a. ja jõusse astunud 29. juulil 1926.a. (RT nr. 38 - 1926). Konventsioon on sõlmitud Eesti, Saksa, Taani, Soome, Läti, Leedu, Norra, Poola, Danzigi, Rootsi ja Nõukogude Vene vahel. Konventsiooni art. 9 - da esimene lõige määrab: " lepinguosalisel ko-

1) vt. Piip, lk. 179.

2) Piip, lk. 178.

hustuvad mitte takistusi tegema sellele, et igauks neist võtab tarvitusele omad seadused laevade kohta, mis ilmselt salaveoga tegemist teevad, vöö piirides, mis ulatub kuni kaheteistkümneme meremiilini kindlamma ehk saarte rannast." Sama artikli kolmas lõige lisab juure, et need eeskirjad on kehtivad, ilma et nad puudutaksid seisukohti, mis lepinguosalistel on territoriaal- ja tollivööde kohta.

Eeltoodut kokku võttes tuleb öelda, et meil territoriaalmerere ulatus territoriaalülemvõimu teostuse mõttes on positiivselt lahendamata ja et oleme vaid tavaõiguslikult hakanud enese kohta kehtivaks lugema kolme meremiili reegli. Tollipiiri ja alkoholiga salakaubitsemise vastu võitlemiseks etteantud tsooni ulatus on meil positiivselt fikseeritud ja on mõlemil juhul ühesuurune - 12 meremiili.

4. PTK. R A N N A R I I G I Õ I G U S E D.

§ 12. Õ i g u s t e s t ü l d s e.

Territoriaalmerere juriidilist laadi käsitledes jõudsi lõpptulemusele, et kaasajal tuleb vaadata territoriaalmererele kui rannariigi territooriumile. Kerrib üles küsimus, millised on rannariigi õigused selles

territooriumi osas. Võttes aluseks selle, et territoriaalmeri on rannariigi territoorium, siis õieti ei saakski sellist küsimust üles kerkida, sest vastussisaldab juba selles, kui ütleme, et territoriaalmeri on rannariigi territoorium. Öeldes riigi territooriumi kui riigi ülemvõimu alla kuuluva maakera pinna osa kohta, et riik evib seal kõrgeimat võimu ja sellest tuletuvaid igasuguseid õigusi, mida õieti ei ole võimalik üles lugedagi, siis järjekult on see kehtiv ka territoriaalmeri kui territooriumi osa kohta.

Kuid siinkohal tuleb allakriipsutada, et territoriaalmeri moodustab ikkagi iselaadse territooriumi osa, kus rannariik teostab ülemvõimu teatud kitsendustega, mida toob rahvusvaheline õigus. Tähtsama sellise kitsenduse moodustab võõraste laevade läbisõidu- ja peatusõigus teise riigi territoriaalmeres, milliste küsimuste juure tuleme hiljem. Selle paragrahvi all toodu ülesanne on aga selgitada neid tähtsamaid teotsemisalasid ja nendega seoses olevaid õigusi, mida rannariik selles iselaadses territooriumi osas evib. Tutvudes nende rannariigi eluavalduste ja õigustega saame ühtlasi ka teatud ülevaate territoriaalmeri tähtsusest rannariigi elus.

1. Kalapüük.

Kuna kalapüük moodustab rannaelanike peaelatis-
allika, siis on rannariigid võtnud tarvitusele abi-
nõusid selle õiguse säilitamiseks rannaelanikele. Pea-
aegu kõik rannariigid on reserveerinud endale kala-
püügi ainuõiguse oma territoriaalmeres. Brandi moodus-
tavad Ameerika Ühendriigid, Portugal ja Kreeka. Kuna
mõnele riigile on kalapüük eriti olulise tähtsusega,
siis on ka arusaadav, miks need riigid evivad veel
erilise suurema ulatusega kalapüügitsooni. Selles
tsoonis võivad kalu püüda ainult oma riigi kodanikud,
kuna võõrastele võib rannariik selle keelata. Ranna-
riik võib autonoomselt korraldada kalapüüki oma ter-
ritoriaalmeres ja selleks maksma panna vastavasisulised
seaduseid ja määrused. Rannariigil on õigus keelata
teatud tegevusi, mis kahjustavalt mõjuvad kalade ole-
masolule. Nii võib rannariik keelata läbisõitvail kui
ka ankrusolevail laevul heita merre aineid, mis hal-
vasti mõjuvad kaladele, näit. on keelatud heita merre
igasuguseid jäätiseid ja masinaõlisid, mis kaladele
kahjulikud. Rannariigil on õigus enesele säilitada
ka austrite, korallide, pärlide ja teiste merevarade
püüki. Samuti kuulub rannariigile ainuõigus jahipida-

misele - õigus küttida hüljeseid, merelinde ja teisi loomi.

2. Tervishoiupolitsei.

Riik hoolitsedes oma kodanike hüveolu eest on õigustatud kaitsma omi kodanikke ka väljastpoolt ähvardava hädaohu vastu. Rannariigil on õigus keelata oma territoria almeres viibivail laevul loopida merre iga-suguseid jätiseid ja külgehakkavaist haigusist infektsioneeritud asju, mis võivad levitada haigusi rannaelanike hulka. Ka ei oleks näit. Eestile heaks reklaamiks see, kui mõni prahilaev Pärnu või Narva-Jõesuu supelrannast mööda sõites heidab üle parda halvaks läinud laadungi, et siis viimane vabalt võiks supelrahvale supelseltsiliseks triivida. Kui laevad nii võiksid talitada, siis oleks meil mere-supelkohtade kuulsus varsti kadunud. Rannariigil on õigus oma territoriaalmeres viibivaid laevu tervishoiuliselt kontrollida ja nõuda nende puhastamist ja desinfitseerimist.

3. Tollipolitsei.

Tollipolitsei all mõistetakse üldiselt kontrollõigust riikliku tollikorra läbiviimiseks. Rannariigil on õigus kinnipidada ja läbiotsida salakaubitsejaid

laevu, mis asuvad rannariigi tollitsoonis. Salakaubitseja laev ja laadung tavaliselt konfiskeeritakse. Meie tollipolitseil tuleb merel eestkätt võidelda Soome lahes õitseva alkoholiga salakaubitsemise vastu. Selle võitluse edukaks läbiviimiseks on meil 1925.a. lepinguga tollipiir fikseeritud 12 meremiilile.

Siinkohal võiks mainida ka orjadega kaubitsemist, mida kaasajal aga harva ette tuleb. Rannariigil on nagu sõjalaevadel õigus tema territoriaalmeres viibivat orjadega kauplevat laeva vahistada.

4. Laevasõidupolitsei.

Rannariik on ainuüksi õigustatud korraldama laevasõitu oma territoriaalmeres. Selleks võib ta maksta panna laevasõitu korraldavaid määrusi, mida kõik laevad peavad respekterima. Need määrused tavaliselt käivad laevade sadamatesse sisse- ja väljasõidu, meremärkide, signaalide, lootsikohustuse ja laevade kokkupõrgete ärahoidmise kohta. Määruste mittetäitmise korral on rannariik õigustatud astuma vajalikke samme korra alalhoiuks. Püstitatud meremärkide hävitamise ja rikkumise puhul on rannariik õigustatud nõudma tehtud kahju hüvistamist. Rannariik ei ole kohustatud üldise laevasõidu huvides püstitama meremärke ja tar-

vitusele võtma teisi abinõusid. Vanselow ütleb: "Die Anerkennung der Staatshoheit des Uferstaates in der Territorialzone gibt ihm das Recht, dort gegen Staatsfremde grundsätzlich Hoheitsrechte in der gleichen Weise auszuüben wie in seinem sonstigen Staatshoheitsgebiet, verpflichtet ihn aber nicht, dort mehr Sicherheitsmassnahmen zu treffen, als seine eigenen Interessen erfordern." ¹⁾ Seega rannariigil ei pruugi rohkem kohustusi kanda, kui seda nõuavad ta enese huvid.

5. Rannasõit (kabotage, cabotage maritime).

Rannasõit ehk kabotaaž on niisugune oma sadamavaheline laevasõit, mis on säilitatud ainuüksi rannariigi laevadele. Tehakse vahet suure ja väikese kabotaaži vahel. Suure kabotaaži alla kuulub laevasõit emamaa ja kolooniate vahel, kuna väikese all mõistetakse laevasõitu ainult riigi ühe ja sama territooriumi sadamate vahel. Väike kabotaaž toimub tavaliselt territoriaalmere kaudu. See oma territoriaalmere piirides aset leidev laevasõit on alati säilitatud oma laevadele. Erandi moodustavad Inglismaa, Belgia, Bulgaaria, Rumeenia ja mõned Kesk- ja Lõunaameerika riigid, kus rannasõit on vaba kõikide

1) vt. E.Vanselow, Völkerrecht, lk. 109.

riikide laevadele.¹⁾

6. Muud rannariigi õigused ja teotsemisalad.

Seoses kultuuri ja tehnika arenguga on rannariigi teotsemisalad territoriaalmeres mitmekesistunud. Navigatsiooni huvides võtavad rannariigid sagedasti ette merepõhja süvendusi, muutes sel teel merd laevasõidule kohasemaks. Rajatakse uusi sadamaid ja meriteid. Rannariigil on õigus oma territoriaalmerre ehitada kaitsetammisid, mis on hädavajalikud madalate rannaäärsete maade üleujutuste ärahoidmiseks ja uute maa-alade juure võitmiseks. Maa, kus eriti sellist viljakandvate maade juurdevõitmise meetodit kasutatakse, on teatavasti Hollandi.

Nii teaduslikeks kui praktilisiks otstarbeiks rajatakse territoriaalmerre meteoroloogilisi jaamu, tuletorne, sadamaid õhusõidukite jaoks, telegraafi- ja telefonijaamu jne. Rannariigil on õigus asetada oma territoriaalmerre merekaableid telegraafi- ja telefonihendusteks nii kohalikeks kui ka rahvusvahelisteks teadete vahetamiseks. Rannariigi korraldusi kaablite säilitamiseks ja kaitseks tuleb kõikidel laevadel

1) vt. K. Strupp, Wörterbuch des Völkerrechts und der Diplomatie, lk. 780.

täita. Selle väljastamise eesmärgi ja sõlmimise lepinguid, kui kokkuvõttes tuleb tähendada, et käesolevas paragrahvis toodud rannariigi õiguste ja teotsemisalade loetelu ei ole täielik. Ei ole võimalik üleslugeda kõiki rannariigi territoriaalülemvõimu üksikasjalisi avaldusi territoriaalmeres. Uhtlasi on selge, et kui tahetakse üldrahvusvaheliselt kindlaksmäärata rannariigi õigusi territoriaalmeres, siis on kõige otsustabekohasem üleslugeda ainult rannariigile peale pandud kitsendused - kohustused, kuna õigused selgusid siis iseenesest. Selliselt on määratud ka ulgumere õiguslik seisukord, mida korraldavad mereõiguse normid on enamikus eitavat laadi, kuigi ei puudu ka positiivse sisuga norme.¹⁾ Rannariigi õiguste üleslugemine ja sisendamine rahvusvahelisse lepingusse oleks ka tõsiseks takistuseks tsivilisatsioonile ja kultuuri edusammudele. Ei saa lepingu sõlmimisel ettenäha ja lepingusse sissevõtta neid õigusi ja teotsemisalasi, mida loob tuleviku kultuur. Kõigil neil põhjusil ei sisaldu ka Haagi 1930.a. kodifitseerimisetpanekus määrusi rannariigi õiguste kohta, vaid on piiratud peamiselt eitavate reeglitega. Rannariigile on jäetud võimalus ise üksikasjaliselt määrata oma territoriaalmeres õiguslik kord. Iga riik on õigustat-

1) vt. Piip, lk. 186.

tud selleks väljaandma seadusi ja sõlmima lepinguid, kuivõrd selleks pole takistusi üldiselt kehtiva rahvusvahelise õiguse poolt.

Bustamante asub samuti seisukohal, et ei tule üleslugeda kõiki rannariigi õigusi, vaid tuleb piirduda ainult tähtsamate õiguste ja kõikide kitsenduste-kohustuste fikseerimisega. Seejuures kõik sisseseadused ja partikulaarrahvusvahelised lepingud, mis käivad territoriaalmere kohta, jääksid puutumata, kuivõrd nad vastu ei käi üldrahvusvahelistele normidele. Tema kodifitseerimisettepaneku art. 3 määrab: " Der Staat übt auf dem Seegebiet jede Art von Rechten aus, ohne weitere Einschränkungen als diejenigen, die sich aus seinen inneren Gesetzen, seinen geltenden Verträgen oder den Bestimmungen des gegenwärtigen Abkommens ergeben." 1)

§ 13. R a n n a r i i g i õ i g u s e d m e r e - p õ h j a j a õ h u r u u m i ü l e.

Riigi territoorium haarab enesesse peale kuiva - maaka õhku maapinna kohal ja maasügavikke territoor-

1) vt. Bustamante, lk. 134.

riumi all. Territoriaalmere kui territooriumi osa kohta kehtib sama põhimõte. Nii maasügavikud territoriaalmere all kui ka õhuruum territoriaalmere kohal kuulub rannariigi territoriaalse ülemvõimu alla. Haagi 1930.a. kodifitseerimisetpaneku art. 2 esimene lõige määrab: " Das Staatsgebiet des Uferstaates schliesst auch den Luftraum über den Territorialgewässern, sowie Meeresboden und Untergrund unter diesen mit ein."¹⁾ Järjekult rannariik on ainuüksi õigustatud ekspuaterima neid maapõuevarasid, mis asetsevad tema territoriaalmere all. Kui näit. Inglismaa tahaks ehitada merealust tunnelit enda ja Prantsusmaa vahel, siis on ta õigustatud vabalt teotsema oma territoriaalmere all oleva maapõues, kuna väljaspool seda Prantsusmaa territoriaalmere all tal see õigus puudub. Samuti territoriaalmeres merepõhja vajunud laevad ja muud varandused, kui neid teatud aja jooksul pole nende omanikkude poolt väljatõstetud, langevad rannariigi omandiks.

Territoriaalmere kohal oleva õhuruumi kohta tuleb rakendada Pariisi 1919.a. konventsiooni õhusõidu asjus.

1) vt. E.Vanselow, Völkerrecht, lk. 102.

Konventsioon põhineb põhimõttel, et riigil on ülemvõim tema maa-ala kohal oleva õhuruumi kohta, millest rahuajal on lubatud vaid lojjaalne (inoffensif) läbisõit, sarnanedes laevade läbisõidu õigusega territoriaalmeres.¹⁾ Sõjalennukid vajavad erilist luba läbisõiduks. Rannariik on õigustatud kontrolli teostama läbisõitvate õhulaevade üle ja abinõusid tarvitusele võtma, et täidetakse sanitaar- ja tollieeskirju. Ka riigikaitse huvides kehtivad teatud eeskirjad, näit. on keelatud õhust pildistada. Et mainitud Pariisi konventsioon õhusõidu asjus pole leidnud üldist rahvusvahelist ratifitseerimist, siis õhusõidu asjus on eestkätt kehtivad iga riigi vastavasisulised seadused, mis aga üldiselt on rajatud Pariisi 1919.a. konventsiooni normidele.⁺⁾

§ 14. T s i v i i l - j a k r i m i n a a l a s - j a d e k o h t u a l l u v u s .

Territoriaalmeri erineb muust riigiterritooriumist ka sellega, et ta on paljude rahvusvaheliste elementide ristlemiskohaks. Mitmesuguste riikide lae-

1) vt. Piip, lk. 333.

+) Õhusõidu kohta vt. Piip, § 78 " Õhusõit", lk.332.

vad mitmesuguste lippude all viibivad sagedasti ühe või teise riigi territoriaalmeres, olgu siis kas lihtsalt läbisõites, sadamasse sisse- või väljasõites või ankrus olles. On paratamatu, et aegajalt kerkivad üles konfliktid, mida on põhjustanud üks või teine laev ja millede lahendamiseks on vaja riigivõimu kaasabi. Kerkib küsimus, kes on õigustatud territoriaalmeres toimunud tsiviil- ja kriminaalõiguslikke konflikte lahendada?

Uldreegel on, et üldjurisdiktsiooni mõttes alluvad kõik territoriaalmeres viibivad laevad rannariigi territoriaalvõimule. See tähendab, et iga laev olgu ta sõja- või kaubalaev peab respekteerima rannariigi poolt territoriaalmere kohta maksmapandud määrusi ja peab alluma rannariigi korraldustele. Kui võõrad sõjalaevad rikuvad rannariigi korraldusi, mida üldiselt harva juhtub, siis antakse seda sõjalaevadele viisakalt teada, ning nad sunnitakse rannavetetest lahkuma; määrused, mis on kehtivad võõraste sõjalaevade kohta, peavad igal juhul olema välja antud keskvõimu poolt.¹⁾ Mis puutub võõrastesse kau-

1) vt. Piip, lk. 181.

balaevadesse, siis nende kohta ei tarvitata neid erilisi viisakusreegleid, mida tarvitatakse sõjalaevade kohta. Kui kaubalaev ei taida antud korraldusi, siis astub vahele juba politsei.

1. Tsiviilasjad.

Tulles territoriaalmeres toimunud tsiviilõigussõjaste konfliktide juure, tuleb tähendada, et neis asjus on suur osa kaasaraakida rannariigi siseseadustel. Mõõduandvad on rannariigi vastava sisulised materiaali- ja protsessuaalnormid. Sellel seisukohal asub ka Bustamante, kes ütleb: " Beginnend mit der Gerichtsgewalt in Zivilsachen, kann und muss in dem Entwurf als allgemeine Regel ausgesprochen werden, dass die Gerichtsbarkeit in zivilsachen sich nach den inneren Gesetzen richtet." ¹⁾ Seejuures teeb Bustamante kaks erandit, mis ei käi rannariigi võimu alla. Esimese eraldi moodustavad sõja- ja sõjaõhulaevad, teise nende komandörid. Nende üle rannariik mingil juhul ei evi kohtumõistmise õigust.

Lugedes territoriaalmerd rannariigi territooriumi-

1) vt. Bustamante, lk. 181.

miks, siis on selle loomulikuks järelduseks, et ainult rannariigile kuulub õigus määrata kas üks või teine asi kuulub tema kohta kompetentsi. Kuna siin on tegemist rahvusvaheliste elementidega, siis tulevad rakendamisele ka rahvusvahelise eraõiguse reeglid.

Haagi 1930. a. kodifitseerimisettepaneku art. 9 määrab kindlaks ka vööraste laevade kohta sund- ja kindlustusabinõude tarvitusele võtmise korra. Territoriaalmerest läbisõitva laeva kohta võib rannariik kindlustusabinõusid tarvitusele võtta ainult sõlmitud kohustuse ja vastutuskohustuse juhul. Rannariik ei või territoriaalmerd läbivat vöörast laeva kinnipidada ja teelt kõrvale viia sihiga, et teostada pardaloleva isiku suhtes tsiviilkohtu võimu. Viimane määrus aga ei ole kehtiv juhul, kui laev peatub territoriaalmeres või läheb territoriaalmerd, tulles sisevetest.

Seega rannariigi siseseadused määravad tsiviil-asjade kohtualluvuse. Brandi moodustavad sõjalaevad, mida loetakse vöörriigi esindajaiks; nad on täiesti eksterritoriaalsed ja ei kuulu rannariigi võimu alla. Teiseks kitsenduseks on, et laeva meeskonna kohta

välislaeval jääb kehtivaks kodumaa õiguskord: laev on riigi ujuv territoorium, kuigi ta rannariigi territoriaalvetes kuulub viimase jurisdiktsiooni alla. Laeva meeskonna kohta on lõppsõna laeva riigilipu konsulil s.o. konsulil, kelle riigilipu all laev sõidab.¹⁾

2. Kriminaalasjad.

Kriminaalasjades ei ole rannariigi õigused palju erinevad tsiviilasjadest. Samuti kriminaalasje lahendamise aluseks on rannariigi materiaalsed ja protsessuaalsed normid. Kuid need rannariigi siseseadused peavad silmaspidama erandeid, mida toob rahvusvaheline õigus. Bustamante arvates peaks olema neli erandit. Esimese erandi moodustavad kindlasti sõja- ja sõjaõhulaevad. Sõjalaevad on täiesti eksterritoriaalsed ja ei allu mingil juhul rannariigi kohtu alla. Vastavalt ka Bustamante kodifitseerimisesitise art. 42 määrab: "Die Strafgerichtsbarkeit des Uferstaates auf dem Territorialmeer muss von seinem hierauf bezüglichen inneren Gesetz bestimmt werden; in keinem Falle kann

1) vt. Piip, lk. 179.

sie sich jedoch auf Verbrechen oder Vergehen erstrecken, die in Territorialgewässern an Bord von ausländischen Kriegsschiffen oder Kriegsluftschiffen begangen sind." 1)

Teise erandi Bustamante järgi moodustaksid sõja- ja sõjaõhulaevade komandörid. Tema esitise art. 43 määrab: " Die Kommandanten der erwähnten ausländischen Kriegsschiffe oder - luftschiffe werden hinsichtlich der Strafgerichtsbarkeit den den diplomatischen Beamten gleichgestellt, auch wenn sie sich bei Begehung der strafbaren Handlung oder Unterlassung nicht an Bord befinden." 2) Siit nähtub, et Bustamante asetab komandörid samasse seisukorda diplomaatidega ka siis, kui nende poolt kordasaadetud kuriteod sünnivad väljaspool laeva.

Kolmanda erandi moodustavad kauba- või eralae- vadel kordasaadetud kuriteod, mille tagajärjed ei ulatu väljaspoole laeva. Mainitud esitise art. 44 määrab: " Ebensowenig sind der Strafgerichtsbarkeit des Uferstaates die Verbrechen aund Vergehen unterworfen, die auf ausländischen, zu Handelszwecken

1) vt. Bustamante, lk. 185

2) " " " "

dienenden oder im Privateigentum stehendes Schiffe
oder Luftschiffe begangen sind, wenn sie keine Be-
ziehung zu dem Land und seinen Einwohnern haben und
seine Ordnung nicht stören." ¹⁾ On selge, et süüteo-
lised üleastumised on suunatud riigivõimu keelu vas-
tu ning seepärast karistab riigivõim neid ex officio.
Võõral laeval kaob saarane motiiv - jälgida krimi-
naalkuritegu -, sest laev võib kiiresti lahkuda sa-
damast ning sisemaal pole vajadust kurjategija ka-
ristamiseks. ²⁾ Võõral laeval kordasaadetud kriminaal-
kuritegu ei jälgi rannariigi kohtuvõimu siis, kui
see kuritegu ei avalda mõju maale ega tema elani-
kele ja ei riiva avalikku korda.

Samal seisukohal asub ka Haagi 1930.a. territo-
riaalmeri kohta käivate normide kodifitseerimise-
tepaneku art. 8, mis määrab: "Rannariik võib asuda
ainult järgmistel juhtudel territoriaalmerd läbiva
laeva pardal oleva isiku vahistamisele või uurimise
toimetamisele selle laeva läbikäimise ajal korda saa-
detud karistava teo eest: 1) kui seaduserikkumise
tagajärjed küünivad väljapoole laeva; 2) kui sea-

1) vt. Bustamante, lk. 185.

2) Piip, lk. 179.

duserikkumine võib ähvardada rannariigi avalikku rahu või avalikku korda territoriaalvetes; 3) kui kohalikkude võimude abi on palutud laevakapteni või lipuriigi konsuli poolt. Eelseisvad määrused ei takista rannariiki asuda võõral laeval vahistamisele või uurimise toimetamisele ettenähtud seaduskorras, kui laev asub tema sisevetes, peatub territoriaalmeres või ka läbib territoriaalmerd teel sisevetesse. Kohalikud võimud peavad aga laevapardal vahistamise korral alati võtma arvesse navigatsioonivajadusi." ¹⁾ Siit selgub, et olulise tähtsusega on ka see asjaolu, kas laev on lihtsalt läbisõidul territoriaalmerest või asub rannariigi sisevetes, peatub territoriaalmeres või läbib territoriaalmerd teel sisevetesse. Ainult esimesel juhul s.o. kui laev on ainult läbisõidul territoriaalmerest, evivad tähtsust kuritöö tagajärjed kohtualluvuse määramisel. Bustamante asub aga vastandseisukohal, öeldes, et kohtualluvuse määramisel ei evi mingit tähtsust asjaolu, kas laev territoriaalmerest läbisõidab, seal ankrus on või sadamasse sisse- või väljasõidab. Küsimus on õigus-

1) vt. Piip, lk. 182.

poliitiliselt vaieldav, kuid arvesse võttes Haagi 1930. a. reeglite, kui kolleegiumi poolt väljatöötate, suuremat autoriteetsust, tuleb asuda Haagi reeglite seisukohale. Seega juhul, kui laev on territoria almeres ankrus, siis temal toimepandud kuritööd alluvad rannariigi õigusmõistmisele.

Neljanda erandina, mida Bustamante ka ise ei pea tähtsaks, võiks mainida rannariigi võimalust vastavate võimude nõusolekul juureastuda nende asjade selgitamisele, mis ei allu rannariigi kohtumõistmisele.

Ariminaal-asjade kohtualluvuse kohta võime kokkuvõtlikult öelda, et territoria almeres kordasaadetud kuritööd alluvad rannariigi siseseadustele, väljaarvatud rahvusvahelise õiguse poolt seatud erandid, mille moodustavad: 1) kuritööd, mis kordasaadetud sõja- ja sõjaõhulaevade poolt, ja 2) kuritööd, mis kordasaadetud territoria almerest läbisõitvate kauba- või eralaevade poolt ja mille tagajärjed ei ulatu väljapoole laeva.

Lõpuks kerkib veel küsimus riigilaevade kohta. Kas riigilaevad alluvad välisriigi kohtule? Uldreeglinas riigilaevad ei allu välisriigi kohtule, sest see käiks suveräänsuse mõiste vastu; erandiks on, kui

riigilaev-teotseb kaubalaevana, olgugi riigi nimel, kuid fiskuse huvides.¹⁾ Enne maailmasõda kehtis norm, et riik ei mõista kohut teisele riigile kuuluva kaubalaeva asjus ilma vastava riigi nõusolekuta. Kuid konfliktide tekkimise tagajärjel riigi kaubalaevadega püüti painutada ka riikide kaubalaevad rannariigi jurisdiktsiooni alla. Lõpuks 10. aprillil 1926. a. sõlmiti 20 riigi vahel, Eesti ühes arvatud, kokkulepe, mille järgi riigile kuuluvad või ka riigi poolt renditud laevad, mis tegelevad kaubanduslikul otstarvel, alluvad vastava sadamariigi jurisdiktsioonile²⁾ (RT nr. 91 - 1928. a.). Seega tsiviil- ja kriminaalasjades riigi kaubalaevad asuvad ühel alusel eralaevadega. Need riigilaevad aga, mis ei ole kaubalaevad, sarnanevad kohtualluvuse mõttes sõjalaevadega.

§ 15. L ä b i s õ i d u- j a p e a t u s õ i g u s.

Nagu eelpoolmainitud kehtivad rannariigi suhtes ka mõned kitsendused. Olulisema kitsenduse moodustab võõraste laevade läbisõiduõigus territoriaalmerest (droit de passage inoffensif; ius passagii sive tran-

1), 2) vt. Piip, lk. 180.

situs inoxii). Rannariik ei või takistada seda läbisõitu. Läbisõit on laevasõit territoriaalmeres, olgu selle läbimiseks sisevetesse minemata, olgu sisevetesse sõitmiseks või nendest tulles ulgumerele saabumiseks. Seda läbisõiduõigust tuleb vaadata kui üldrahvusvaheliselt kehtivat tavaõigust. Läbisõiduõiguse evimine võõrast territoriaalmerest oli eriti hädavajalik varematel aegadel, kui mereliiklemine toimus purjelaevade ja mittetugevajakõiguste ning väikese tonaažiga auru-laevade abil. Kuid ka kaasajal ei ole läbisõiduõiguse tähtsus sugugi vähenenud. Sadamatesse sisse- ja väljasõit on igal juhul paratamatu. Kaasajal on riikide vaheline läbikäimine ja ühes sellega ka liiklemine väga elav ja areneb järjest. Rahvaste- ja riikideperekohaks ei ole seda läbikäimist ja liiklemist pidurdata, vaid just vastupidi teda kogu inimkonna ja üldise edu huvides veelgi suurendada ja edasi arendada. Ükski kultuur-riik pole eitanud läbisõiduõiguse hädavajalikkust ja ei ole kahelnud selle õiguse olemasolu. See õigus on tavaõiguslikult kuulunud riikidele alati.

Esimese laiaulatuslikuma kokkuleppe läbisõiduvabaduse kohta sisaldab Barcelona statuut, millele 14. aprillil 1921.a. allakirjutasid üheksateist riiki.¹⁾

1) vt. Bustamante lk. 166.

Läbisõiduõigust sisaldavad ka kõik territoriaalmere kohta käivate normide kodifitseerimisetpanekus. Haagi 1930.a. kodifitseerimisetpaneku art. 4 - da esimene lõige määrab: " Rannariik ei või takistada võõrastele laevadele ohutut läbisõitu oma territoria almerest." 1)

Edasi tekib küsimus, milline see läbisõit võõrast territoriaalmerest peab olema. Rahvusvahelise Õiguse Instituut 1928.a. Stokholmi konverentsil räägib inoffensiivsest ehk hädaohutust läbisõidust. Rahvusvahelise Õiguse Ühing omakorda mainib vabat läbipääsu. Mõned autorid tarvitavad väljendit - " rahulik läbisõit". Haagi 1930.a. kodifitseerimisetpanekus esineb hädaohutu läbisõit - passage inoffensif. Siiski peab ütleva, et läbilöönud on sõna " inoffensif " - hädaohutu, millist väljendit tarvitatakse kõige enam.

Mida mõista siis selle " inoffensiivse läbisõidu " all? Hädaohutu ehk inoffensiivse läbisõidu all tuleb mõista sellist läbisõitu, mis ei tekita kahju rannariigile. Haagi 1930.a. esitise art. 3- da teine lõige ütleb: " Läbisõitu ei loeta hädaohutuks (passage inoffensif), kui laev kasustab mingi rannariigi ter-

1) vt. Piip, lk. 182.

ritoriaalmerd, et ette võtta selle riigi julgeoleku, avaliku korra või fiskaalhuvide vastu mingit toi - mingut." 1)

Bustamante kodifitseerimisetepaneku art. 26-da teine lõige määrab: " Unter inoffensiver Durchfahrt wird eine solche verstanden, die keines der Rechte verletzt, das der Uferstaat in der erwähnten Zone ausgeübt hat oder zukünftig ausübt." 2)

Läbisõitev laev ei tohi rikkuda rannariigi merekaableid, loopida merre aineid, mis levitavad haigusi, rikkuda meremärke jne. Läbisõitev laev peab respekteerima kõiki rannariigi poolt rahvusvahelise tavaõigusega kooskõlas antud seadusi ja määrusi. Haagi 1930.a. esitisi art. 6 määrab: " Vöörad laevad, kes kasustavad läbisõiduõigust, peavad alistuma rahvusvahelise tavaõigusega kooskõlas antud rannariigi seadustele ja sundmäärustele, eriti kui see puutub: a) liiklemise julgeolekusse ja sõidutee ja meremärkide korrashoidmisse; b) rannariigi vete kaitset mitmesuguste väljaheitmiste vastu, millistele need on avatud laevade tegevuse läbi; c) territoriaalmere

1) vt. Piip, lk. 181.

2) Bustamante, lk. 174.

varade kaitset; d) kalapüüki, jahindust ja teisi rannariigi sääraseid õigusi. Rannariik ei või iialgi alistada erinevale käsitusele mitmesuguste riikide laevu ning, niipalju kui see ei puuduta kalapüüki ja jahindust, omi ja võõrlaevu." ¹⁾

Läbisõiduõigus kuulub nii kauba- kui sõjalaevadele. Sõjalaevade kohta võib rannariik kehtima panna erimäärusi. Need erimäärused tavaliselt sisaldavad eeskirju laevade ankrusse paneku ja tervishoiu kohta; piiravad laevade arvu, mis korraga võivad territoriaalmeres viibida ja määravad teisi kitsendusi riigikaitse huvides. Need määrused peavad välja antud olema keskvoimu poolt ja ei tohi sisaldada erinevaid käsitusi riikide suhtes. Allveelaevad peavad võõras territoriaalmeres sõitma vee peal. Kui sõjalaevad ei täida rannariigi korraldusi, siis sunnitakse viisakalt nad lahkuma territoriaalmerest. Konfliktid sõjalaevadega lahendatakse diplomaatilisel teel.

Läbisõitvalt laevalt ei ole rannariik õigustatud maksusid võtma. Erandi moodustavad maksud navigatsiooni hõlbustamise huvides tuletornide ja meremärkide

1) vt. Piip, lk. 182.

korrashoiuks. Samuti võib vööralt territoriaalmerd läbivalt laevalt makse võtta ainult vastutasuna eriteenete (services particuliers) eest, mida on osutatud sellele laevale.

Kui rannariigil tekib tarvidus mõnda tema territoriaalmeres viibivat laeva kinnipüüda, siis peab ta silmaspidama määrusi, mis sellisel juhul tulevad rakendamisele. Haagi 1930.a. kodifitseerimisesitise art. 11 määrab: " Vööra laeva tagaajamist rannariigi seaduste ja sundmääruste rikkumise pärast, mis alanud siis, kui vööras laev oli veel sisevetes või territoriaalmeres, võib jätkata ka väljaspool territoriaalmerd tingimusel, et tagaajamist ei katkestatud. Tagaajamisõigus kaob, niipea kui tagaetatav laev jõuab oma või kolmanda riigi territoriaalmerre." ¹⁾ Siit selgub, et tagaajada ja kinnipüüda võib igat laeva, mis rikkus rannariigi seadusi ja sundmäärusi, kuid ainult sel juhul, kui laev tagaajamise algamise momendil sisevetes või territoriaalmeres viibis. Kui tagaajamise põhjus selgub alles laeva ulgumerel olles, siis ei saa alustada tagaajamist. Ulgumerel võib

1) vt. Piip, lk. 182.

laeva kinnipidamise sihiga taga ajada senikaua, kuni teda pole silmist kaotatud.

Laevadele ei kuulu ainuüksi läbisõiduõigus, vaid ka peatusõigus võõras territoriaalmeres. Haagi 1930. a. kodifitseerimisettepaneku art. 3-da viimane lõige määrab: "Labisõit sisaldab undas seismajätmise ja ankrusseheitmise õigust, kuid ainult niivõrra, kui see kuulub korrapärasesse laeva-sõitu või kui see on laevale tarvilik pealesunnitud seisakust (relâche forcée) või merehädast." ¹⁾ Pealesunnitud seisaku all tuleb mõelda sellist seisakut, mis tekib olukordade sunnil olenematult laevajuhi tahtest. On otseparatamatu ja hädavajalik, et laev võib peatuda nii kaua võõras territoriaalmeres, kuni tal kulub aega takistuse ja hädaohu kõrvaldamiseks. Sõjalaevadel ei ole aga lubatud peatuda võõras territoriaalmeres ilma rannariigi loata, väljaarvatud hädakorrad.

§ 16. L õ p p s õ n a.

On selge, et kogu territoriaalmeres küsimuse lahendusviis oleneb sellest, kas loeme territoriaal-

1) vt. Piip, lk. 182

merd rannariigi territooriumiks või mitte. Prof. Piip loeb territoriaalmerd rannariigi territooriumiks, öeldes, et " territoriaalmeri on rannariigi territoorium, kus riik teostab oma ülemvõimu piiratult." Ka käesolev töö on vastavalt kaasajal üldiselt levinud arusaamisele lähtunud territoriaalmerest kui rannariigi territooriumist. Juhul, kui loeme territoriaalmerd rannariigi territooriumiks, on küsimuse lahendus märksa lihtsam. Sellisel juhul tuleksid üleslugeda ainult need rahvusvahelise liiklemise huvides tehtud kitsendused, mida rahvusvaheline õigus peale paneb. Haagi 1930.a. rahvusvahelise õiguse kodifitseerimis konverents lähtus õieti sellest seisukohast, võttes territoriaalmerd rannariigi territooriumina ja fikseerides tavaõiguslikult väljakujunenud kitsendused. Kuid kogu töö komistuskiviks, mida ka eelpoolmainitud, sai territoriaalmerde ulatuse küsimus. On selge, et riigid asuvad poliitiliselt, geograafiliselt jne. erinevais tingimuses, ja sellepärast on ka arusaadav, miks nõuti erinevaid määrasid. Kuid otsustava tähtsusega selles, et ei jõutud ulatuse määramisel kokkuleppele, olid kindlasti riigikaitsele rajatud kaalutlused. Üldiselt on tõsiasi, et ran-

navesi on ulgumeri, mille üle rannariik teostab ülemvõimu, et eemaldada temale sihitud kahurite suid. ¹⁾

Et territoriaalmere kohta käivate normide koodeks ei jääks õhku rippuma, tuleb loota, et tulevikus riikidevaheline koostöö ja usaldus kasvavad niivõrd, et on võimalik kõikide riikide territoriaalmere ulatust fikseerida kindlale määrale. Kuid seni, kui pole seda koodeksit saavutatud, tuleb tähtsaks pidada Haagi 1930.a. reegleid, mis kaheldamatult väljendavad õigesti kehtivat tavaõigust.

1) vt. Piip, lk. 177.